VIDENCENTRET FOR LANDBRUG

Produktionsøkonomi

Kvæg

2011

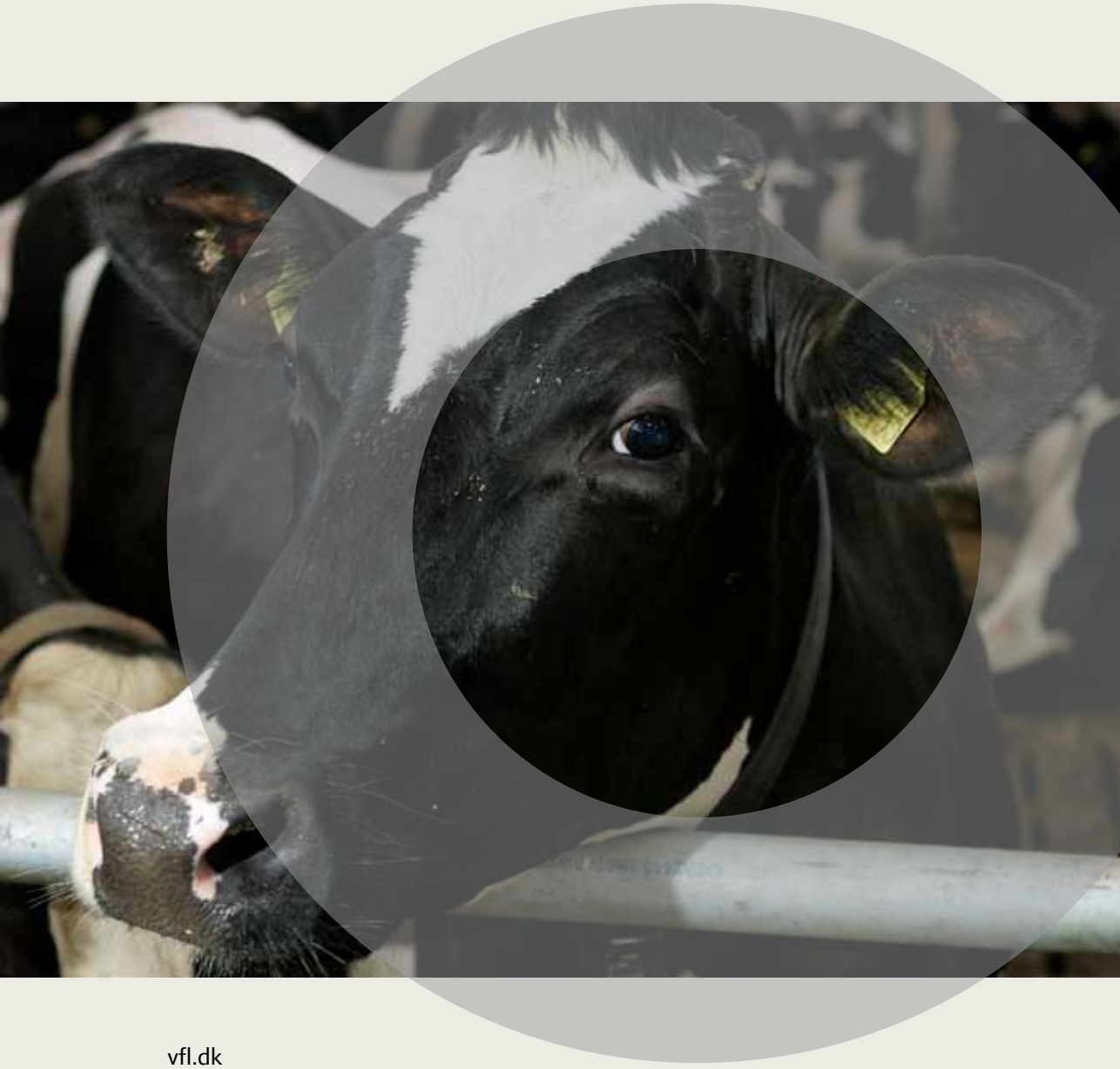

vfl.dk

Produktionsøkonomi Kvæg

Forfattere	Forfattere er anført ved hver artikel i pjecen. Hvor ikke andet er angivet, er forfatterne ansat ved Videncentret for Landbrug, Kvæg
Redaktør	Jannik Toft Andersen, Videncentret for Landbrug, Kvæg
Layout	Inger Camilla Fabricius, Videncentret for Landbrug, Kvæg
Grafik	Christian E. Christensen, Videncentret for Landbrug, Kvæg
Fotos	Hvor ikke andet er angivet, er fotografen Jens Tønnesen, LandbrugsMedierne
Tryk	Scanprint a/s
Oplag	1.500
Udgiver	Videncentret for Landbrug, Kvæg Agro Food Park 15 8200 Aarhus N T 8740 5000 F 8740 5010 W vfl.dk

ISSN 1604-1712 (tryk)
ISSN 1904-7851 (web)

VIDENCENTRET FOR LANDBRUG

Den Europæiske Union ved Den Europæiske Fond for Udvikling af Landdistrikter og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri har deltaget i finansieringen af projektet.

Forord

Produktionsøkonomi Kvæg 2011 er den 19. pjece i rækken. Pjecen behandler i fire temaartikler højaktuelle emner inden for biologi, økonomi og ledelse, som har væsentlig betydning for kvægbedriftens bundlinje.

I anden halvdel af pjecen præsenteres de økonomiske resultater, som kvægbruget opnåede i 2010, dels med baggrund i de årsrapporter, der er indberettet til Økonomidatabasen, dels fra Kvæg-Nøglens dataregistrering.

Fokus på bedriftens produktionsøkonomi synes stadig at være af afgørende betydning, da nulpunktsprisen er meget høj for mange bedrifter, og der stadigvæk er stor spredning i de opnåede, økonomiske resultater.

Resultatudtryk er i årets udgave kun udgivet i web-versionen, som findes på www.landbrugsinfo.dk under Kvægøkonomi.

Redaktionen er afsluttet 29. juli 2011.

God læselyst!

Skejby, august 2011
Jannik Toft Andersen

Indhold

Forord 2

Indhold 3

Rust dig til en produktion uden kvoter ..... 4 Tema

TurnAround – vejen til en god forretning ..... 10 Tema

Godt samspil mellem stald og mark er guld værd ..... 16 Tema

God økonomi i at undgå mastitis ..... 24 Tema

DMS – nyt unikt ledelsesværktøj 32

Totaløkonomi for malkekvægsbedrifter 36

Dækningsbidrag – malkekøer med opdræt 44

Mælkemarkedet – i en positiv udvikling 56

Ti års udvikling – bedrifter med malkekvæg 62

Temafortegnelse – tidligere udgivelser i serien 64

Rust dig til en produktion uden kvoter

I december 2008 vedtog ministerrådet, som består af EU-landenes landbrugsministre, Kommissionens oplæg. Dermed stod det helt klart, at kvotesystemet ville blive afviklet i 2015. På billedet Fødevareminister Henrik Høegh og EU's landbrugskommissær Dacian Ciolos. Arkivfoto.

Tema

> Susanne Clausen

Kvoten er væk i 2015. Med den korte afskrivningstid er det bydende nødvendigt, grundigt at overveje alternativer til kvotekøb og så vælge det økonomisk mest fordelagtige alternativ. For eksempel at tilpasse produktionen frem for at udvide og købe mere kvote.

Efter mere end 30 år forsvinder mælkekvotesystemet endelig i 2015. Grundstenen til afviklingen blev lagt i 2008 i forbindelse med sundhedstjekket af EU-reformen fra 2003.

Kommissionen gjorde det klart, at den ikke ville videreføre kvotesystemet efter 2015. Kommissionen foreslog at udvide kvoterne med 5 x 1 % fra 2009/10-2013/14 for at afkapitalisere kvoteværdien og for at lette overgangen fra et marked, reguleret af kvoter, til et frit marked. I december 2008 vedtog ministerrådet, som består af EU-landenes landbrugsministre, Kommissionens oplæg. Dermed stod det helt klart, at kvotesystemet ville blive afviklet i 2015.

Den sidste gran af tvivl, der måtte have været tilbage, blev fejet bort, da Kommissionen offentliggjorde sin første rapport til parlamentet og ministerrådet om mælkemarkedet i EU i december 2010.

Rapportens konklusion var krystalklar. Der var ingen grund til at ændre på beslutningen om at afvikle kvotesystemet i 2015. Derudover var der ifølge Kommissionen heller ikke grund til at ændre beslutningen om en gradvis udvidelse af kvoterne frem mod 2015.

Afkapitaliseringen af kvoteværdien var godt i gang i alle lande på nær nogle ganske få – deriblandt Danmark. Med

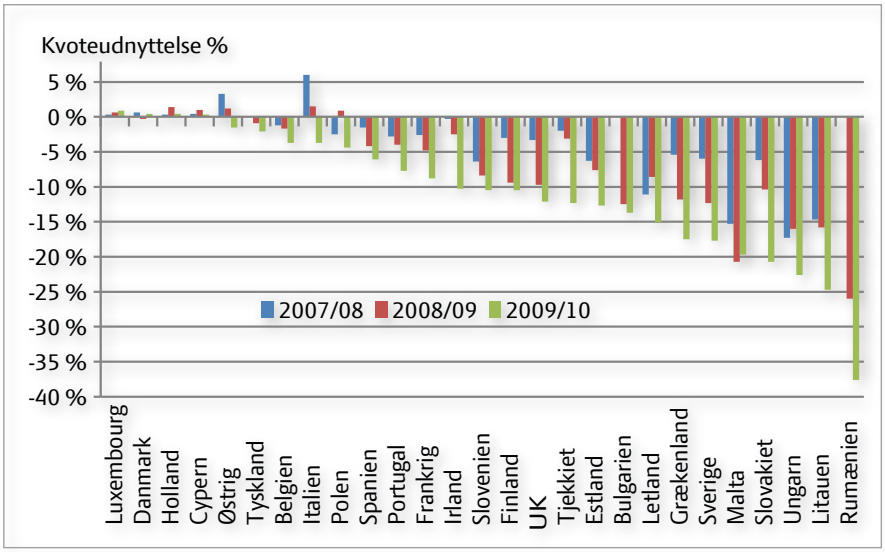

Figur 1. EU landenes kvoteudnyttelse fra 2007/08 og til 2009/10. Kun Danmark, Holland, Cypern og Luxembourg producerer fortsat mere mælk end deres kvote. Alle andre lande producerer mindre, og nogle lande markant mindre, mælk end deres kvote fx Sverige og mange østeuropæiske lande.

andre ord forløb udviklingen som ønsket for EU som helhed.

Ser man på mælkeproduktionen i EU i forhold til mælkekvoten, er det da også svært at få øje på, hvorfor produktionen fortsat skal begrænses af kvoter. Langt de fleste lande producerer nemlig langt mindre mælk end deres kvote (se figur 1).

Læg en strategi frem mod 2015

Kvotesystemet ophører således uden tvivl i 2015, og indtil da udvides kvoterne med 5x1 % om året (se tabel 1). Bemærk, at kvoten ikke udvides det sidste kvoteår.

Det betyder, at kvotens værdi til den tid er 0 kr., og eventuelt kvotekøb frem mod 2015 skal afskrives til 0 kr. i 2015. Med den korte afskrivningshorisont er der god grund til at lægge en strategi for bedriftens mælkeproduktion de næste fire år. For de fortsættende producenter handler det om at skabe klarhed over, hvor meget mælk der skal produceres, mens det for de ophørende producenter er værd at overveje, om det er tid at stoppe nu og indkassere et beløb for kvoten, mens denne stadig har en værdi.

Afkapitalisering af kvoteværdien

Afkapitaliseringen af kvoteværdien var godt i gang i alle lande på nær nogle ganske få – deriblandt Danmark.

Med andre ord forløb udviklingen som ønsket for EU som helhed.

Tabel 1. Kvoteudvidelsen fra 2009/10 og frem til 2014/15.

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Danmarks mælkekvote, mio. kg	4.658	4.703	4.752	4.799	4.847	**4.847**
Kvoteudvidelse i procent	+1%	+1%	+1%	+1%	+1%	**0%**

En ydelsesstigning indebærer højere mælkeindtægter men også ekstra omkostninger til foder og kvote. Reducerer man besætningen, mister man mælkeindtægt, men øger samtidig indtægten fra salg af dyr. Derudover sparer man foderomkostninger. Arkivfoto.

Tema

Kvotekøb skal fremover være en strategisk beslutning, som er baseret på, at kvotekøb er det bedste økonomiske alternativ for bedriften. Processen starter med at skabe overblik over bedriftens situation fra nu og frem til 2015, og med at gøre sig nogle overordnede tanker.

Tabel 2 viser eksempler på hvad bedriftens situation kan være.

Undersøg alternativerne
Det næste skridt er at undersøge hvilke handlingsmuligheder, der findes i forhold til den konkrete situation.

Tabel 2 viser eksempler på bedriftens handlemuligheder.

Undersøg økonomien
Det sidste og vigtigste skridt er at undersøge økonomien i hver af de forskellige handlingsmuligheder og i den forbindelse tage højde for forskel i risiko ved de enkelte alternativer. Figur 2 viser et eksempel på økonomien i at købe kvote til ydelsesstigning, sammenlignet med økonomien i at reducere besætningen. Mælkeprisen er sat til 2,50 kr./kg, som udtryk for den gennemsnitlige mælkepris fra nu og frem til 2015.

En ydelsesstigning indebærer højere mælkeindtægter men også ekstra omkostninger til foder og kvote. Reducerer man besætningen, mister man mælkeindtægt, men øger samtidig indtægten fra salg af dyr. Derudover sparer man foderomkostninger.

Tabel 2. Eksempler på handlingsmuligheder.

Situation	Handlemuligheder
Jeg har en miljøgodkendelse til 60 % flere køer, som skal udnyttes inden 2013	• Udnyt miljøgodkendelsen og byg inden 2013 • Søg om miljøgodkendelse på ny og byg tidligst i 2015 • Undlad helt at bygge
Jeg har plads til 30 ekstra køer i stalden	• Fyld stalden op • Udnyt pladsen til andre formål (tage udliciterede kvier hjem, etabler kviepasning for andre).
Jeg har planer om at bygge til stalden og udvide med 100 køer	• Byg til stalden • Undlad at bygge
Jeg har ingen udvidelsesplaner, men køernes ydelse stiger 1-2 % om året	• Køb kvote til ydelsesstigningen • Sænk foderniveauet • Reducer besætningen
Jeg vil gerne stoppe som mælkeproducent inden for de næste 3-7 år	• Stop inden 2015 • Stop efter 2015

Nu-situationen i figur 2 illustrerer den situation, man aktuelt står i fx i forbindelse med planlægningen af næste års produktion. I indeværende år harmonerer besætning og kvote, men pga. af den almindelige ydelsesstigning vil bedriften mangle kvote til næste år, hvis den ikke gør noget andet.

Figur 2 illustrerer økonomien i at købe kvote til den ekstra mælk, henholdsvis alternativt at sænke antallet af køer.

Ved en kvotepris på 2,60 kr. pr. kg og en afskrivningsperiode på 4 år, giver køb af kvote til ydelsesstigning et positivt økonomisk afkast på i det konkrete

Ydelsesstigning

En ydelsesstigning indebærer højere mælkeindtægter men også ekstra omkostninger til foder og kvote.

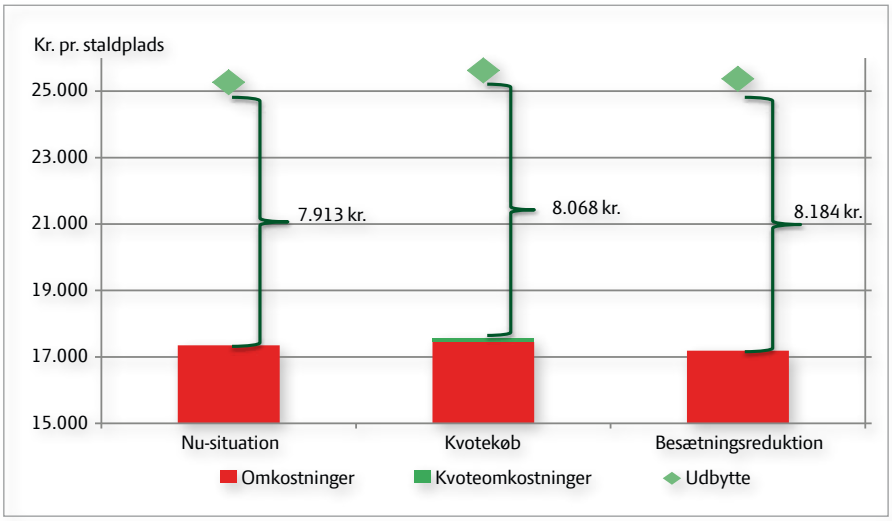

Figur 2. Økonomien i at købe kvote til ydelsesstigning.

Ved de nuværende prisforhold på kvote og en mælkepris på 2,50 er der ikke økonomi i at købe kvote i forbindelse med ekstra staldpladser endsige et helt nyt produktionsanlæg. Gør man det alligevel, påfører man sig selv et meget stort økonomisk tab. Arkivfoto.

Tema

eksempel 155 kr. pr. staldplads, men økonomien i at reducere besætningen er et endnu bedre alternativ, idet det giver 271 kr. pr. staldplads.

Ikke økonomi i flere staldpladser

Figur 3 viser et eksempel på økonomien i at købe kvote til flere køer henholdsvis flere staldpladser. Beregningerne

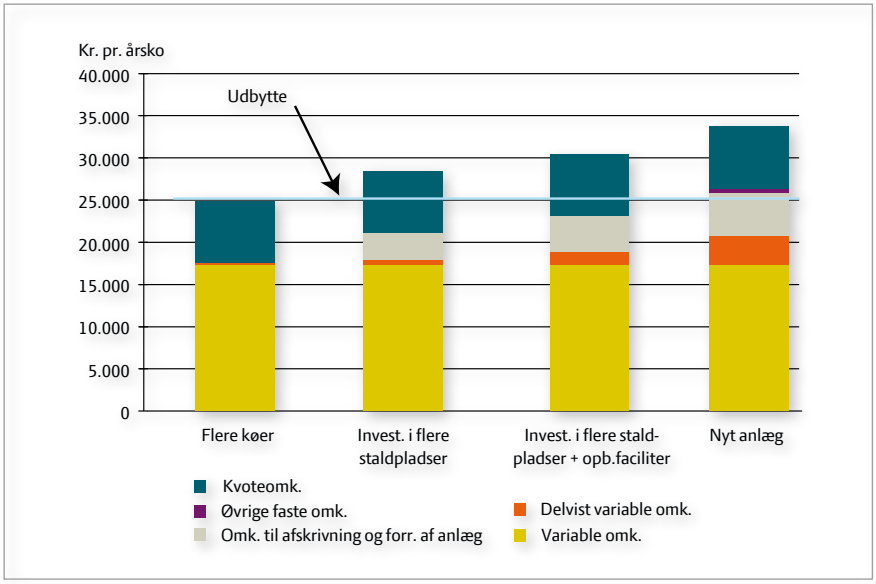

Figur 3. Økonomien i at købe kvote til flere køer og flere staldpladser*.

forudsætter en kvotepris på 2,60 kr. pr. kg, som afskrives over fire år samt en mælkepris på 2,50 kr./kg.

Som det ses af figur 3, kan der være en lille gevinst ved at købe kvote under de nuværende prisforhold, men gevinsten er hurtig væk, hvis mælkeprisen falder en lille smule (4-5 øre). Og spørgsmålet er, om en alternativ udnyttelse af den ledige kapacitet ikke vil give et bedre resultat. Kan der eksempelvis tjenes 330 kr. pr. ledig staldplads ved at droppe udliciteringen af kvier eller ved at indlicitere kvier?

Ved de nuværende prisforhold på kvote og en mælkepris på 2,50 er der ikke økonomi i at købe kvote i forbindelse med ekstra staldpladser endsige et helt nyt produktionsanlæg. Gør man det alligevel, påfører man sig selv et meget stort økonomisk tab.

Rust dig til produktion uden kvoter

Kun få mælkeproducenter og rådgivere kan huske, hvordan det var at producere mælk uden kvoter.

Måske derfor har nogle producenter og rådgivere svært ved at forestille sig, at det er muligt at producere mælk uden nogen form for regulering. De glemmer helt, at en markedsorienteret produktion er styret af priserne. Disse vil fremover svinge en del, fordi det nu en gang er et vilkår ved den markedsorienterede produktionsform.

Hvis man vil ruste sig bedst muligt til situationen efter 2015, hvor mælkeproduktionen er styret af markedet, handler det om at reducere sine faste omkostninger og sikre sig større variabilitet i omkostningerne. Da kvotekøb øger de faste omkostninger, er det ekstremt vigtigt at tænke sig om, før man kaster sig ud i kvotekøb på børsen.

Produktion uden reguleringer?

Kun få mælkeproducenter og rådgivere kan huske, hvordan det var at producere mælk uden kvoter.

Måske derfor har nogle producenter og rådgivere svært ved at forestille sig, at det er muligt at producere mælk uden nogen form for regulering.

*

Variable omkostninger inkluderer foder, dyrlæge, avl, diverse, udskiftning, energi og udbringning af gylle.

Delvist variable omkostninger omfatter arbejde og vedligehold

Faste omkostninger dækker forsikring, ejendomsskat, vedligehold af bygninger og diverse faste omkostninger.

Det antages, at de variable omkostninger varierer helt med antallet af årskøer, mens de delvist variable omkostninger og faste omkostninger kun varierer delvist med antallet af årskøer.

I praksis kan variabiliteten i de faste omkostninger være meget forskellig afhængig af de individuelle forhold på bedriften.

TurnAround
– vejen til en god forretning

Det er måske værd at overveje en kraftig kursændring på din bedrift for at genskabe din og andres tillid til, at bedriften kan give overskud. En kursændring i form af en TurnAround. Grafik: Henrik Svith.

Tema

> Ole Kristensen

TurnAround skal genskabe bedriftens konkurrenceevne. Erfaringen har vist, at investering i TurnAround kan give pengene ti gange igen.

Alle, der driver virksomhed, ved, at det ikke altid går lige godt. Selv virksomheder, der giver overskud, oplever med tiden, at det bliver vanskeligere og vanskeligere at opnå tilfredsstillende resultater. Man halter bagefter kollegerne og taber konkurrenceevne. Andre oplever kriser, hvor pengene fosser ud af virksomheden, og hvor underskud og markante krav fra långivere eller andre, der har aktiver placeret i virksomheden, presser virksomhedens ledelse til at gøre noget.

Kan du nikke genkendende til noget af dette, så var det måske værd at overveje en kraftig kursændring på din bedrift for at genskabe din og andres tillid til, at bedriften kan give overskud. En kursændring i form af en TurnAround (se boks 1).

Få nye øjne på bedriften

Landbrugsbedrifter er kendetegnet ved, at det er relativt små virksomheder, hvor ejeren er lederen og udfører en stor del af arbejdet selv. Enkelte ledelsesopgaver såsom regnskab og budgettering er udliciteret til konsulenter.

I andre virksomheder starter en TurnAround oftest med, at der

Boks 1

TurnAround – kort

Ved en TurnAround finder man de forretningsområder i virksomheden, hvor produktion, ledelse og driftsmæssige forhold ikke skal fortsætte i morgen på samme måde som i dag. Og man lægger en plan for, hvordan virksomheden i stedet skal fortsætte.

indsættes en ny ledelse til at gennemføre TurnAround. I landbruget kan man ikke bare afsætte ledelsen. Men det er vigtigt, at der kommer nye øjne på bedriften, og at der afsættes den nødvendige tid til at gennemføre en TurnAround. Det vil sige, at der skal sættes et nyt hold, som ene og alene har til opgave at støtte ledelsen (kvægbrugeren) med at gennemføre en TurnAround.

Beskriv din virksomhed
En TurnAround starter med en virksomhedsbeskrivelse, som tager højde for alle forhold på bedriften, opdelt i forretningsområder (boks 2). En virksomhedsbeskrivelse skal give overblik og kunne give svaret på, hvordan virksomheden er sammensat, hvordan den klarer sig i forhold til andre, sammenlignelige virksomheder og forretningsområder, og hvor store de økonomiske udfordringer er.

Virksomhedsbeskrivelsen skal give indsigt i virksomhedens forretningsområder – for eksempel stalden og marken. Den skal vise noget om, hvordan de enkelte forretningsområder kører, hvor meget de bidrager til indtjeningen, og hvor meget de trækker på virksomhedens ressourcer – det vil sige kapital, bygninger, jord, maskiner, arbejdskraft og ledelseskapacitet.

En virksomhedsbeskrivelse skal vise, hvor stor den økonomiske udfordring er og sandsynliggøre, hvordan, og om man kan, møde disse udfordringer, så bedriften igen bliver rentabel og skaber værdier.

Sjusk og lavthængende frugter
Undervejs i beskrivelsen af virksomheden støder man på ting, som allerede burde være gjort noget ved og som kan give en gevinst her og nu. Det er sjusk og 'lavthængende frugter', som straks kan iværksættes (boks 3).

Boks 2

Virksomheds-beskrivelse

Beskriver virksomheden på maks. 10-12 sider og indeholder

- Præsentation af virksomheden
- Ejer og ansatte
- Arbejdsdeling og organisation
- Ledelse og administration
- Produktionsområder og -omfang
- Maskiner, installation og inventar
- Køb og salg
- Finansiering og kapitalfremskaffelse
- Indtjening og konsolidering
- Forretningsområder – oversigt
- TurnAround mål og forventede indsatsområder
- Ændring af aktiviteter der skal igangsættes omgående
- Kommende aftalte kovending opgaver til færdiggørelse inden næste møde.

Boks 3

Sjusk og lavthængende frugter

Ting, som burde være gjort og ting, der giver hurtig gevinst – fx systematisering af arbejdsgange i stalden.

Forretningsområde

De forskellige områder i forbindelse med bedriften, der skaber en produktion, og som kan isoleres og prissættes, fx:

- mælkeproduktion
- grovfoder
- kælvekvier
- slagtedyr
- tillidshverv uden for bedriften.

At rette op på sjusk og plukke de 'lavthængende frugter', er dog sjældent tilstrækkeligt til at ændre situationen. I reglen viser det sig, at der skal mere grundlæggende ændringer til.

Men det er de nødvendige, første skridt for at komme videre med de mere radikale ændringer inden for de enkelte forretningsområder.

Toptuning af bedriften
Med en virksomhedsbeskrivelse er det muligt at toptune bedriften ved at kigge særskilt på de enkelte forretningsområder. Det skal besluttes, hvilke områder der skal være fokus på.

Er det for eksempel dyrkning af grovfoder, der viser sig at være alt for dyrt, må man ind og se isoleret på dette forretningsområde, og på hvad der kan gøres. Man skal tænke det utænkelige – fx nedlægning, udlicitering af produktionen til andre, køb af det hele på markedet osv.

Alle forretningsområder er til eftersyn på bedriften. Der er ingen hellige køer. Hellige køer kan for eksempel godt være tillidserhvervet i en lokal forening, der viser sig at tage for meget tid. Foto: Ulrik Toftegaard. Jensen. Arkivfoto.

Tema

Alle forretningsområder er til eftersyn på bedriften. Der er ingen hellige køer. Hellige køer kan for eksempel godt være tillidserhvervet i en lokal forening, der viser sig at tage for meget tid.

Det er vigtigt, at de forretningsområder, der udtages til en dybere gennemgang, optimeres særskilt og uden hensyn til andet. Når alternativerne er belyst inden for det enkelte forretningsområde og konsekvenserne beskrevet, kommer det svære valg – hvilke ændringer skal gennemføres. Ændringerne skal vælges ud fra en samlet optimering af bedriften.

Nye øjne

Eksempel: En kvægbedrift står over for en stor udfordring. Gennem flere år har resultatet for bedriften været faldende. Bedriften har tabt konkurrenceevne set i forhold til kollegerne med tilsvarende produktion.

Situationen er utilfredsstillende med negative resultater. Ejeren ønsker, at der skal ske en markant ændring i udviklingen, fordi han vil drive en rentabel forretning, som hans interessenter har tillid til. Han har mærket at tilliden til, at ledelsen (ham selv) kan drive en rentabel virksomhed, er faldende.

Ejeren går aktivt til sagen. Han kontakter sin landboforening og bliver tildelt en gruppe rådgivere, som aldrig tidligere har været tilknyttet hans ejendom.

At udføre en TurnAround er nemlig en specialistopgave, samtidig med, at der er brug for helt nye øjne på bedriften. For når hvert hjørne af bedriften skal endevendes, skal det gøres uden hensyntagen til tidligere beslutninger.

De rådgivere, som han hidtil har benyttet, fortsætter deres løbende rådgivningsarbejde på ejendommen.

Tre uger til de store beslutninger

Efter tre uger har ejeren sammen med det nye hold af rådgivere lavet virksomhedsbeskrivelsen. Virksomhedsbeskrivelsen viser, at sidste års underskud på 1,3 millioner kroner skal vendes til et overskud på 1,7 millioner kroner, hvis virk-

somheden på længere sigt skal være rentabel og give ejeren et ønsket afkast. Virksomheden er blevet opdelt i forretningsområderne:

- Kvægstald
- Markbrug
- Ejendomme
- Vindmøller.

Alle indtægter og omkostninger (stykomkostninger, kapacitetsomkostninger, afskrivninger og renter) samt ressourceforbruget dvs. kapitalindsats, medarbejder- og ledelsestid er blevet fordelt på de fire forretningsområder.

Kvægstalden bidrog mest til underskuddet med 1,2 millioner kroner (figur 1), derefter kom markbruget med et underskud på 0,6 millioner kroner. Ejendomme gav et rent 0 og vindmøllerne et overskud på 0,5 millioner kroner.

Ved at sammenligne med tilsvarende forretningsområder i andre bedrifter, skulle det være muligt at nå 1,7 millioner kroner.

Men ejeren har sammen med sine rådgivere fastlagt, at det sandsynlige er at opnå en profit på kun 1,6 millioner kroner på denne bedrift. Det er ikke realistisk at nå samme niveau på alle forretningsområder, i forhold til de bedrifter der sammenlignes med.

Set med nye øjne

At udføre en TurnAround er en specialistopgave, samtidig med, at der er brug for helt nye øjne på bedriften.

For når hvert hjørne af bedriften skal endevendes, skal det gøres uden hensyntagen til tidligere beslutninger.

Figur 1. Forretningsområde. De forskellige områder på bedriften, der skaber en produktion, som kan isoleres og prissættes (fx mælkeproduktion, grovfoder, kælvekvier, slagtedyr, tillidserhverv uden for bedriften).

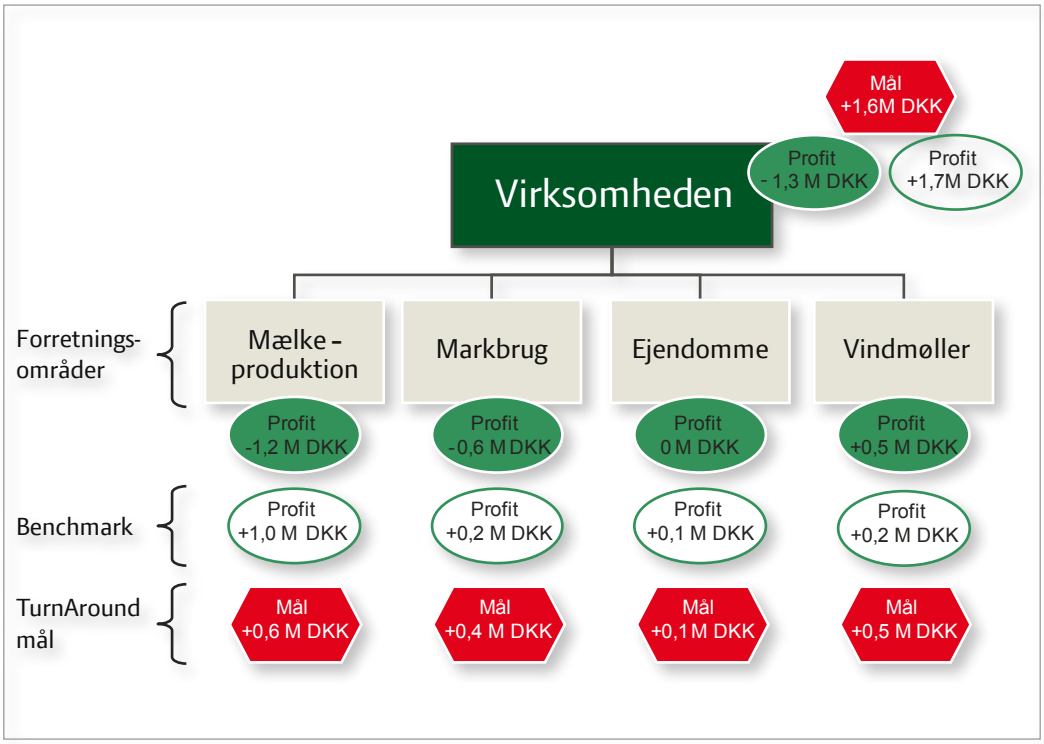

En del kan også hentes ved investeringer. Fx vil bedre staldforhold for nykælvere, goldkøer, kvier og kalve kunne forbedre resultatet. Det drejer sig om aktiviteter, der ikke kan gennemføres fra dag til dag, men over tid. Foto: Ulrik Toftegaard Jensen. Arkivfoto.

Tema

De 1,6 millioner kroner skal nås ved at gennemføre en TurnAround.

Undervejs har man fundet 0,5 millioner kroner, som kan hentes her og nu. Det bestod i sjusk – hvor fx rettidig høst af grovfoder kan spare indkøb af foder og øge køernes ydelse. Desuden 'lavthængende frugter' i form af skift til en billigere leverandør af foder, gødning og sprøjtemidler.

Der mangler stadig 2,4 millioner kroner. De skal hentes ved optimering af hele bedriften, som kan bestå i bedre udnyttelse af produktionskapaciteten, ophør med aktiviteter, som ikke er rentable, frasalg af jord, bygninger eller maskiner.

Men det kan også opnås ved investeringer. Fx vil bedre staldforhold for nykælvere, goldkøer, kvier og kalve kunne forbedre resultatet. Det drejer sig om aktiviteter, der ikke kan gennemføres fra dag til dag, men over tid.

Planen fastholder kursen
En plan for TurnAround opstilles for at fastholde kursen. Planen afstikker, **hvad** der skal gøres, **hvem** der skal gøre det, og **hvornår** det skal gøres.

Planen præsenteres for bedriftens øvrige rådgivere, da disse i den løbende rådgivning skal bidrage til at planen overholdes.

Hvordan gør jeg, og hvad får jeg ud af det?
For at man som ejer af en bedrift skal kunne gennemføre en TurnAround, skal man være klar over følgende:

- Du skal selv ønske at få vendt skuden. Det kræver mod, energi og vilje at gå ind i arbejdet – men det er i sidste ende det hele værd.

- Du skal kunne tåle, at der bliver gået tæt på dig og på din måde at drive virksomhed.

- Der sættes et hold af nye rådgivere til at gennemføre forløbet.

- Der udarbejdes en virksomhedsbeskrivelse i løbet af maksimum tre uger. Herefter har du grundlaget for at beslutte, hvor drastiske tiltag, der er behov for, for at du kan nå de mål, du har sat dig.

- Erfaringer viser, at du med en investering i et TurnAround-forløb får pengene 10 gange igen, efter forløbet er gennemført.

- En TurnAround giver vedvarende forandringer i måden, du tænker om din virksomhed, og måden du leder den på.

En TurnAround giver dig respekt og anerkendelse fra omgivelserne, fordi du viser, at du ønsker at gøre en forskel.

Det styrker tilliden til din virksomhed – og til dig som leder.

Planen fastholder kursen

En plan for TurnAround opstilles for at fastholde kursen. Planen afstikker, **hvad** der skal gøres, **hvem** der skal gøre det, og **hvornår** det skal gøres.

Godt samspil mellem stald og mark er guld værd

Den højtydende malkeko stiller meget specifikke krav til det grovfoder, der serveres på foderbordet. Foto: Peter Hvid Laursen.

Tema

> Torben S. Frandsen, Agrinord
> Tonny Andersen, Future Cattle Advice
> Peter Hvid Laursen

Sammenhængen mellem mark og stald er helt afgørende for et godt driftsresultat. Derfor bør foderproduktionen planlægges, så den præcist matcher køernes behov.

Strategisk planlægning sikrer et godt samspil mellem mark og stald. Et godt samspil kan øge indtjeningen på bundlinjen med flere hundrede tusinde kroner. Det viser resultaterne i den seneste udgave af grovfodermatchen. Men det kræver overblik og rettidig omhu. Det gode samspil mellem stald og mark kræver, at kvægbrugeren er meget dygtig til at planlægge og forudse fremtidige udfordringers indvirkning på produktionen, og frem for alt, konstant være parat til at tilpasse sin strategi til udviklingen i marken.

Det overordnede mål er altid at skabe den bedst mulige totaløkonomi på et kvægbrug, og en af vejene til at optimere det økonomiske udbytte kan være at optimere selvforsyningen, således at så stor andel som muligt er hjemmeavlet foder. En vigtig forudsætning for kunne optimere, er imidlertid, at man kender til bedriftens produktionsomkostninger på afgrødeniveau. Ligeledes skal der altid tages hensyn til jordtype og klima på den enkelte ejendom.

Brug regnearket Marko

Regnearket Marko er et planlægningsværktøj, der belyser de økonomiske konsekvenser i både stald og mark af forskellige grovfoderforsyningsstrategier. I regnearket beregnes besætningens samlede foderbehov og konsekvenserne for markplanen. Ud fra besætningsstørrelse, foderplan og forventede udbytter i marken, beregnes hvilke afgrøder og hvor mange ha, der skal dispo-

Den gode foderplan

Den gode foderplan til den højtydende malkeko kan indeholde nogle af følgende foderemner som marken kan levere (eksempel):

- Proteinholdigt grovfoder: let fordøjelig græsensilage
- Energiholdigt grovfoder: let fordøjelig majsensilage
- Energi og proteinholdigt strukturfoder: lucernehø
- Energiholdigt tilskudsfoder: korn, roer, kolbemajs, kernemajs
- Proteinholdigt tilskudsfoder: ærter.

neres til den enkelte afgrøde. Herudfra beregnes de samlede økonomiske konsekvenser, som kan anvendes til at sammenligne de forskellige alternativer med hinanden. Der beregnes således ikke den samlede økonomi, men kun forskelle mellem alternativer.

Det er muligt at indtaste egne værdier for alle parametre som mælkeydelse, udbytteniveau for de enkelte afgrøder og maskinomkostninger. Som andre modelberegninger afhænger resultatet af forudsætningerne.

Og netop den store valgmulighed for at tilpasse tallene til den enkelte bedrift, er måske også den største risiko ved programmet. Brug derfor en time eller to på at gennemgå forudsætningerne med dine rådgivere, så resultatet også er troværdigt.

Stald og mark går hånd i hånd
Første skridt i planlægningsfasen er at tage udgangspunkt i de enkelte afgrøders udbyttepotentiale på ejendommen. Udbytteniveauet er det parameter, der har størst betydning for grovfoderprisen. Derfor er det helt centralt at kende udbytteniveauet på de enkelte grovfoderemner, før det er muligt at planlægge den optimale mark- og foderplan.

Herefter er det muligt at beregne det optimale forhold mellem grovfoderemnerne, og følgelig kvaliteten af det producerede grovfoder for at honorere køernes behov.

Netop koens krav til marken er en vigtig forudsætning for at lave det mest optimale foder i forbindelse med planlægning. I boksen er vist et eksempel på fem kriterier for hvad 'Den gode foderplan' til den højtydende malkeko kan indeholde. Disse kriterier er dog meget uspecifikke og fortæller ikke noget om, hvad det faktisk er, at koen vil 'betale' for.

Koens krav skal være meget mere specifikke, for at der opnås det bedst mulige udgangspunkt for grovfoderproduktionen. Hvis ikke det er tilfældet, risikerer man at producere noget foder, koen ikke vil betale for. I tabel 1 ses et eksempel på koens specifikke krav – omsat til et mål for marken.

Begrænsninger ved foderoptimeringen
Grovfoderet er oftest det billigste foder for en kvægbruger, og derfor vil det være interessant at maksimere anvendelsen af grovfoder, men køernes fyldekapacitet er en af de første begrænsninger man støder på. Forskellen i fyldekapacitet fra besætning til besætning er nemlig meget stor, når det kommer til køernes foderoptagelseskapacitet.

I nogle besætninger kan køerne ikke tage en fylde, der er ret meget over 7,0, mens køer i andre besætninger kan tage en fylde, der ligger over 8,5. Det er der forskellige forklaringer på. En af de væsentlige forklaringer kan være, at køerne ikke tidligere har været vant til foderrationer med stor andel af grovfoder. I det tilfælde vil køernes vom blive så belastet, at det også bliver umuligt at øge køernes grovfoderoptagelse uden at skulle lave kraftigt om på foderrationen og hele foderforsyningsstrategien på bedriften.

Regnearket Marko

Regnearket Marko er et planlægningsværktøj, der belyser de økonomiske konsekvenser i både stald og mark af forskellige grovfoderforsyningsstrategier. I regnearket beregnes besætningens samlede foderbehov og konsekvenserne for markplanen.

Grovfoder er oftest det billigste foder i foderrationen, men for at optimere grovfoderproduktionen, er det vigtigt at kende produktionsomkostningerne og koens specifikke krav. Foto: Peter Hvid Laursen.

Tema

Planlægning gør forskellen
Følgende to eksempler illustrerer to meget dygtige bedrifters forskellige måder at opnå helhedsorienteret samspil mellem stald og mark. Deres fokus på langsigtet planlægning udgør en væsentlig forskel med hensyn til omkostninger til foderrationen.

Bedrift 1:
God planlægning

- 240 malkekøer
- 11.250 kg EKM/årsko
- 230 ha JB 1-3, vanding på 35 ha
- Afgrøder: slætgræs, majshelsæd, kolbemajs, lucerne, hvede, byg, vinterraps.

Bedrift 2:
Mindre god planlægning

- 225 malkekøer
- 10.600 kg EKM/årsko
- 300 ha JB 1-3 vanding på 200 ha
- Afgrøder: slætgræs, majshelsæd, byg, hvede.

I bedrift 1 er landmandens mål, at køerne skal have en høj mælkeydelse, og det skal ske på så meget hjemmeavlet foder som muligt. Han satser på, at foderrationen skal indeholde 6-8 FE god græsensilage. For at få en stabil fodring og udnytte græsslættenes forskellige egenskaber, fodres der altid med minimum to og gerne tre slæt græs samtidigt.

Bedriften har meget uvandet sandjord, der er egnet til majs. Derfor satses der på at dyrke 5-6 FE majshelsæd af god kvalitet. Bedriften ligger i den nordlige del af Jylland, og der er ingen garanti for, at majsen altid bliver helt moden. Derfor vælges altid tidlige majssorter med en god NDF-fordøjelighed, så der alligevel kan opnås en god fordøjelighed de år, hvor kolbeudviklingen ikke er perfekt.

Når der produceres letfordøjelig græsensilage, er der brug for at regulere foderrationen med struktur. Hertil dyrker bedriften lucernehø. Lucernehøet bidrager med god struktur samtidig med, at det har et højt energiindhold sammenlignet med andre strukturkilder. Derudover indeholder lucernehøet typisk 16-22 % protein.

Som stivelsesrigt energifoder anvender bedriften ca. 3,0 FE kolbemajsensilage året rundt. Derudover suppleres der med hjemmeavlet sodabehandlet korn efter behov.

Bedrift 1 lykkes med sin strategi hvert år, fordi ejeren er meget forudseende og hurtigt får sig tilpasset, hvis noget uforudset

Fodermiddel Bedrift 1	FE	Fodermiddel Bedrift 2	FE
1+2+3 sl græsensilage 1,12 kg TS/FE	6,3	1 slæt græs 1,22 kg TS/FE	4,3
Majsensilage 1,23 kg TS/FE	5,9	1 slæt nyudlæg 1,02 kg TS/FE	0,9
Kolbemajsensilage 0,93 kg TS/FE	2,8	Majsensilage 1,15 kg TS/FE	6,8
Lucernehø	0,1	Græshø	0,2
Rajgræshalm	0,1	Melasse	0,4
Sodakorn	2,0	Sodakorn	2,2
Rapskage	2,4	Rapskage	2,6
Sojaskrå	1,7	Sojaskrå	2,7
A-blanding i malkekarrusel	2,3	Bergafedt	0,4
Mineraler + kridt		A-blanding i malkekarrusel	2,0
		Mineraler + kridt	
FE total	**23,7**	**FE total**	**22,6**
Selvforsyning	**73%**	**Selvforsyning**	**53%**
Restbeløb	**1,82 kr/kg EKM**	**Restbeløb**	**1,68 kr/kg EKM**

indtræffer. Derfor skal der i reglen ingen dyre lappeløsninger til for at få produktionen til at køre optimalt.

Manglende sammenhæng mellem mark og stald koster

Bedrift 2 har også som mål, at køerne skal have en høj ydelse, og grundindstillingen er, at man er villig til at gøre det, der skal til, for at opnå den høje ydelse.

Produktionen er dog ikke så jævn og stabil som på bedrift 1. Det ses bl.a. ved, at kvaliteten af græsensilagen nogle år ofte er for letfordøjelig – andre år for våd. Samtidig har bedriften ikke noget strukturfoder at supplere med. Resultatet er, at køerne i lange perioder ikke fungerer, og yder for dårligt i forhold til grovfoderets fordøjelighed. Lappeløsningen bliver derefter, at der forsøges med forskellige, dyrt indkøbte fodermidler for at stabilisere og presse køerne på én gang. Resultatet er en dyr foderration med en dårligere bundlinje til følge.

Bedrift 2 har fuldstændig de samme muligheder og begrænsninger som bedrift 1,

Planlægning gør forskel

To eksempler illustrerer to meget dygtige bedrifters forskellige måder at opnå helhedsorienteret samspil mellem stald og mark.

Fokus på langsigtet planlægning udgør en væsentlig forskel med hensyn til omkostninger til foderrationen.

På bedrift 1 dyrkes der lucernehø til brug for regulering af foderrationens struktur. Lucernehøet har et højt energi- og proteinindhold, sammenlignet med andre struktrukilder.
Foto: Torben Frandsen, Agrinord.

Tema

men den langsigtede strategi er ikke blandt fokusområderne, og derfor kommer bedrift 2 flere gange i løbet af et år til at reagere med dyre lappeløsninger for at fastholde en relativt høj mælkeproduktion.

Forskellen i restbeløbet for de to besætninger er på 14 øre/kg EKM. Det alene giver en forskel i DB pr. årsko på 1.500 kr. mellem bedrifterne. Derudover giver køerne i bedrift 1 650 kg EKM mere pr. ko end køerne i bedrift 2, hvilket yderligere tilfører bedrift 1´s dækningsbidrag 1.500 kr. pr. årsko.

3.000 kr. mere pr. årsko eller godt 700.000 kr. på besætningsniveau bliver det til, når man som bedrift 1 har 240 årskøer. En meget stor forskel når man ved, at bedrift 2 på management niveau er ligeså dygtig til at passe køer som bedrift 1. Bedrift 2 mangler blot det helhedsorienterede samspil mellem mark og stald.

Planlægningsfasen i marken – sådan gør du

Helt konkret er det vigtigt, at produktionen planlægges halvandet til to år ud i fremtiden. Sammen med din kvægbrugs- og planteavlskonsulent fastsættes mål for grovfoderproduktionen for det kommende år. Dette gøres i juni-juli måned, hvor det er muligt at vurdere grovfoderforsyningen i indeværende år, samt planlægge behovet for græsudlæg efter høst eller kommende forår. Her er det vigtigt at få afklaret de overordnede rammer for grovfoderproduktionen, herunder:

- Udbyttepotentialet for de enkelte afgrøder på ejendommen
- Fordelingen mellem kløvergræs og majshelsæd
- Er der plads til mere stivelse i foderrationen (kernemajs/kolbemajs/sodakorn)?
- Er der plads til andet grovfoder i markplanen (lucerne, rødkløver, roer)?

Herefter kan kvægbrugskonsulenten hjælpe med at lægge planer for fodersammensætning samt fodermængde og –kvalitet. Og jo mere detaljeret man er med sin planlægning, des større mulighed er der for at få målene opfyldt. Det gælder, fx med græsensilagen, om i god tid at planlægge hvilke slæt, der skal fodres med samtidigt, og hvilken kvalitet hver enkelt slæt skal have. Den gennemsnitlige foderværdi af græsset af de slæt, man planlægger at fodre med samtidigt, har stor betydning.

Tabel 1. Mål for slætgræs og majshelsæd (Eksempel).

Mål slætgræs	Fra	Til
Interval for tørstofindhold	32 %	37 %
Høstet udbytte		
1. slæt: FE/ha – 4.000	1,05 kg tørstof/FE	
2. slæt: FE/ha – 2.200	1,06 kg tørstof/FE	
3. slæt: FE/ha – 1.800	1,10 kg tørstof/FE	
4. slæt: FE/ha – 1.500	1,10 kg tørstof/FE	
5. slæt: FE/ha	Kg tørstof/FE	
	Gns. foderværdi	
TOTAL: FE/ha – 9.500	**1,07 kg tørstof/FE**	

Mål majshelsæd	
Plantetal	94.000 pr. ha
Sådybde	5 cm
Høstet udbytte	10.000 FE pr. ha.
Tørstofindhold	32 %
Foderværdi	1,14 Kg tørstof pr. FE

Et simpelt regneark kan hjælpe med den opgave, og når man kommer i gang med høsten det efterfølgende kalenderår, kan man løbende justere kvalitetskravene mellem de enkelte slæt og samtidigt benytte hjælpeværktøjer som slætprognosen og fortørringsprognosen, for at opnå det samlede mål. Se Tabel 1.

Tværfagligt samspil
Når førnævnte rammer for grovfoderproduktionen er fastlagt, kan planteavlskonsulenten og kvægbrugeren afklare følgende:

- Skal græsudlægget sås i dæksæd eller i renbestand
- Hvilke majssorter skal vælges, hvis en del af arealet skal bruges til kerne/kolbemajs?
- Er der plads til salgsafgrøder?
- Hvordan laver vi en økonomisk optimering i sædskiftet i forhold til placering af afgrøderne på markkortet og i forhold til lageret?
- Har vi tænkt risikostyring ind i grovfoderproduktionen?

Hvor meget er der på lager, og hvor stort skal bufferlageret være, for at vi som minimum kan være selvforsynende med grovfoder året rundt?

Alle disse overvejelser bør laves i samråd landmand og konsulenter imellem, og det første udkast til markplan bør være på plads senest i juli, så evt. nyt græsudlæg kan etableres i august.

Den gennemsnitlige foderværdi af slætgræs

Den gennemsnitlige foderværdi af græsset af de slæt, man planlægger at fodre med samtidigt, har stor betydning.

Et simpelt regneark kan hjælpe med den opgave, og når man kommer i gang med høsten det efterfølgende kalenderår, kan man løbende justere kvalitetskravene mellem de enkelte slæt og samtidigt benytte hjælpeværktøjer som slætprognosen og fortørringsprognosen, for at opnå det samlede mål.

Sæt foderforsyningen på dagsordenen og brug erfaringer fra dem, der har set lyset og mulighederne på egen bedrift. Brug rådgivere, der mestrer kunsten at udføre tværfaglig rådgivning.
Foto: Peter Hvid Laursen.

Tema

Når fodersammensætningen stemmer overens med markplanen, kan den egentlige arbejdsplanlægning begynde. Her er det vigtigt, at målene for udbytte og kvalitet bliver skrevet ned i en handlingsplan.

Det kan være en stor barriere, for dem som ikke har prøvet det før. Én ting er at tale om sin målsætning og hvordan målene bliver opnået, men når det kommer til at skulle skrive det ned, er det straks sværere.

Ikke desto mindre har vi håndfaste beviser fra grovfodermatchen på, at det har en virkning efterfølgende. Handlingsplanen er et suverænt styringsværktøj, hvoraf det fremgår, hvad målene er, hvilke ting der skal udføres hvornår, og sidst men ikke mindst, hvem der er ansvarlig for de enkelte dele af handlingsplanen.

Det skal også fremgå hvornår og hvor ofte, der skal følges op på, om målene bliver nået. I tilknytning til handlingsplanen, kan der i øvrigt laves en arbejdsplan, der i detaljer beskriver de enkelte tiltag.

Sæt foderforsyningen på dagsordenen

Det er aldrig nogen nem opgave at dygtiggøre sig. Men først og fremmest handler det om at erkende, at samspillet mellem mark og stald er guld værd, og at det nytter, at ændre på sine holdninger og rutiner.

Hvis bedriftens nøgletal ligger under den bedste femtedel, er der helt sikkert et enormt potentiale at hente ved at optimere sin grovfoderproduktion – selv også for dygtige kvægbrugere.

Brug erfaringerne fra dem, der har set lyset og mulighederne på egen bedrift. Brug rådgivere, der mestrer kunsten at udføre tværfaglig rådgivning. Det indebærer muligvis, at der skal ændres på dele af foderforsyningen, men det er alle bestræbelserne værd.

Se eksempel på mål på forrige side og uddrag af handlingsplan på næste side.

Handlingsplan Mål for høståret 2011			Nr.1 Dato 1/3-11
Tiltag		**Ansvarlig**	**Hvornår**
1. Slæt			
Frisk græsanalyse til bestemmelse af slættidspunkt v.h.a. slætprognose		Planteavlskonsulent	**Uge 19**
Makbesøg med bestemmelse af optimalt slættidspunkt		Landmand/Planteavlskonsulent/ Kvægbrugskonsulent	**Uge 19**
Markbesøg med opfølgning på ukrudt i ny-udlæg		Landmand/Planteavlskonsulent	**Uge 19**
Bestilling af maskinstation til græssnitning		Landmand	**Uge 19**
Vurdere behov for mere end een vending af græsset for at opnå 37-42 % tørstof v.h.a. fortørringsprognose		Landmand	**Uge 20**
Udtage frisk græsprøve med ensilagespyd før dækning		Landmand	**Uge 20**
Spredning af gødning/gylle umiddelbart efter slæt		Landmand	**Uge 20**
Evaluering af udbytte/kvalitet – korrigere mål		Landmand/Planteavlskonsulent/ Kvægbrugskonsulent	**Uge 22**
Majs			
Markbesøg opfølgning på majssåning og ukrudtsstategi		Landmand/Planteavlskonsulent	**Uge 20**
Markbesøg vurdere effekt af 1. spr. og planlægning af 2. spr.		Landmand/Planteavlskonsulent	**Uge 22**
Navn Adresse CHR-nr:	Bedrift 1	Ansvarlig rådgiver: Planteavlskonsulent / Kvægbrugskonsulent	
Evaluering af udbytte/kvalitet – korrigere mål Opsamling på måling af udbytter, kvalitet og læring til næste år. Samt tilpasning af foderplan til de realiserede niveauer af udbytter og kvalitet, OSV			

MarKo
PlanMarkKo

God økonomi i at undgå mastitis

Produktionstabet ved selv meget lave celletal undervurderes ofte af landmanden, derfor er specielt den dagligt forebyggende indsats mod mastitis meget vigtig. Arkivfoto.

Tema

> Carl Oskar Paulrud
> Jørgen Katholm

Omkostningerne til mastitis er ofte underestimerede, og mulighederne for at reducere tabet i forbindelse med dårlig yversundhed er ringe. Forebyggelse er derfor yderst vigtig.

Mastitis er isoleret set den mest tabsvoldende produktionssygdom i kvægbruget og indgår ydermere i et komplekst samspil med andre sygdoms- og produktionsrelaterede faktorer såsom klov- og lemmelidelser og fodringsbetingede lidelser.

Disse komplekse sammenhænge gør det yderst vanskeligt at estimere de reelle omkostninger for mastitis på besætningsniveau. Formålet med denne artikel er primært at beskrive de relaterede omkostninger i forbindelse med mastitis, da disse kan have en tendens til at blive undervurderet, og sekundært at give et bud på de faktiske omkostninger.

Betydelige indirekte omkostninger

Nogle omkostninger, som kædes sammen med mastitis, er direkte relateret til det enkelte tilfælde såsom behandlingsomkostninger og manglende mælkeindtægt for den kasserede mælk. Andre omkostninger kategoriseres som indirekte og inkluderer det fremtidige produktionstab og omkostninger ved følgesygdomme.

Mastitis påvirker koen negativt og reducerer ofte koens modstandskraft, så risikoen for andre sygdomme øges. De økonomiske konsekvenser heraf er nærmest umulige at gennemskue, men kan være betragtelige.

De indirekte omkostninger vurderes at være betydeligt større end de direkte. Når koen først har fået mastitis, er der ringe muligheder for at reducere tabet, hvorfor forebyggelse er af yderste vigtighed.

Krav til overvågning
Mastitisfrekvensen, og dermed også behovet for overvågning, varierer kraftigt fra besætning til besætning. Mastitisovervågning omfatter som standard celletalsanalyser af tankmælken ved hver afhentning, CMT, dyrkninger, PCR, visuel inspektion af mælken ved forberedelsen samt diverse mere eller mindre automatiske 'mastitisindikatorer' som fx mælkens ledningsevne.

God yversundhed og få tilfælde af mastitis overflødiggør en stor del af denne overvågning, som derfor kan reduceres til den lovpligtige inspektion (EU-Hygiejneforordningen) af mælken fra den enkelte kirtel ved malkningens forberedelse.

Behandling af mastitis
Behandlingen af mastitis indledes på baggrund af en række dyrkninger, hvor årsagen fastsættes. Resultatet heraf ligger til grund for behandlingsstrategien og eventuelle handlingsplaner for at stoppe spredningen eller reducere nyinfektioner. Omkostningerne til behandling af mastitis bestemmes således af omfanget af dyrkninger, valget af præparat og udgifter til dyrlægen.

Tab ved kasseret mælk
Kasseret mælk i forbindelse med mastitis kan grupperes efter om den indeholder antibiotika eller ej. Mælken fra behandlede køer må under ingen omstændigheder leveres til mejeriet, da der er nultolerance for indhold af antibiotika i mælk.

- **Antibiotika**
  Tilbageholdelsestiden for hvert enkelt antibiotikum afgør mælkens tilbageholdelsestid. Tilbageholdelsestiden varierer mellem tre og seks dage, hvor mælken kasseres i kloak.

- **Celletalsmælk**
  Mælk med mere end 400.000 celler/ml skal ifølge lov kasseres, også på ko-niveau. Besætninger med generelt dårlig yversundhed har store tab, fordi der kasseres celletalsmælk. Ved geometrisk tankcelletal over 400.000 i 15 uger stopper mejeriet afhentning af mælken.

Risiko for at levere mælk med antibiotika
De fleste mælkeproducenter har antibiotikabehandlede køer gående sammen med raske dyr. Dette medfører en øget risiko for at blande mælken fra en behandlet ko med i tanken, hvilket medfører, at mælken kasseres på mejeriet og i værste fald også, at mælkeproducenten får en bøde (se figur 1).

I bedste fald er det kun landmandens egen mælk, som skal kasseres. En mindre behandlingsfrekvens resulterer alt andet lige i en mindre risiko, hvilket understreger den økonomiske værdi af forebyggende arbejde.

Dårlig mælkekvalitet koster
Højt celletal i mælken er selvsagt en indikation på, at der foreligger en yverbetændelse. Grundet mælkens uhensigtsmæssige sammensætning og dens reducerede egnethed til videre forarbejdning betaler mejeriet mindre for mælk med et større indhold af celler.

Derfor afspejler afregningsprisen niveauet for yversundheden i besætningen, også hvis der ikke bliver kasseret mælk. Enkelte køer med høje celletal vil også påvirke afregningsprisen betragteligt, hvorfor overvågningen er af yderste vigtighed.

Dårlig yversundhed – større arbejdsbyrde
En dårlig yversundhed medfører øgede krav til arbejdsindsats. Indfangning og sortering af dyr, udtagning af mælkeprøver, behandlinger / genbehandlinger etc. er kun et udpluk af den ekstra arbejdsindsats, som kræves ved dårlig yversundhed.

Især i besætninger med AMS er udnyttelsen af kapaciteten me-

Mastitis betyder ringere modstandskraft

Mastitis påvirker koen negativt og reducerer ofte koens modstandskraft, så risikoen for andre sygdomme øges.

De økonomiske konsekvenser heraf er nærmest umulige at gennemskue, men kan være betragtelige.

Figur 1. Oversigt over analyser, klassegrænser og kvalitetsbetaling. Tabellen beskriver Arlas afregningsmodel for blandt andet mælkens indhold af celler.

Analyse	Analyse-hyppighed	Klasser	Grænser	Tillæg & fradrag, % af råvareværdi
Fedt og protein	1 pr. leverance			
Celletal[1] 1000 celler/ml	1 pr. leverance	1S 1E 1B 2 3	- 200 201 - 300 301 - 400 401 - 500 501 -	+ 2 % + 1 % 0 % - 4 % - 10 %
Kimtal[1] 1000 kim/ml	1 pr. 2 uger[2]	1E 1B 2 3	- 30 31 - 50 51 - 200 201 -	+ 1 % 0 % - 4 % - 10 %
Sporer Sporer/liter	1 pr. 4 uger[3]	1E 1B 2	- 400 401 - 4000 4001 -	+ 1 % 0 % - 4 %[4]
Syrningshæmmere/ antibiotika	1 pr. uge[5]	Fejlfri 3		0 % - 10 %[6]
Synligt forandret mælk	1 pr. leverance	Fejlfri 3		0 % - 10 %[7]
Lugt og smag	1 pr. tankvogn	Fejlfri 3		0 % -10 %[8]
Frysepunkt	1 pr. 4 uger		Informations-analyse	
Urea	1 pr. leverance		Informations-analyse	

Kilde: Arlas Kvalitetsprogram.

1. Opfølgning sker også på EU's krav vedrørende geometrisk gennemsnit.
2. Ved klasse 1B, 2 og 3: analyse i den efterfølgende uge.
3. Ved klasse 1B og 2: analyse i næste 14-dags periode.
4. Første sporeresultat i klasse 2 i en rullende 12 måneders periode giver ikke fradrag.
5. Hvis der påvises syrningshæmmere, klassificeres mælken i klasse 3 og opfølgende analyse tages hver leverancedag i 12 uger. Disse analyser danner grundlag for afregningen. Analyseomkostningerne på 2.100 kr. betales af mælkeproducenten.
6. Forekomst af antibiotika medfører ved første tilfælde i en rullende 12 måneders periode et fradrag svarende til 2 dages mælkeleverance og en bod på 3.000 kr. Ved andet tilfælde et fradrag svarende til 4 dages mælkeleverance og en bod på 6.000 kr., samt obligatorisk råd-givningsbesøg, der betales af mælkeproducenten. Ved tredje tilfælde et fradrag svarende til 8 dages mælkeleverance og en bod på 12.000 kr., separat indtransport af mælken i 14 dage, betalt af mælkeproducenten. Desuden gennemføres obligatorisk rådgivningsbesøg, der betales af mælkeproducenten. Yderligere tilfælde medfører fordobling op til det i vedtægterne til enhver tid fastlagte maksimum, samt gennemførelse af obligatorisk rådgivningsbesøg, der betales af mælkeproducenten.
7. Fradrag gælder for ugens leverancer.
8. Ved kassering af mælk pga. afvigelse på lugt og smag ved modtagekontrollen på mejeriet gives et fradrag svarende til to dages mælkeleverance og en bod på 3.000 kr.

get vigtig, og malkning af behandlede køer kræver en større vask, inden robotten igen kan malke raske dyr. Værdien af en ekstra arbejdsindsats afhænger selvsagt af arbejdsbyrden, den alternative indtjening og prisen på arbejde samt faktorer som staldens indretning, malkerutiner og management i øvrig

Vedvarende produktionstab
Det er velkendt og veldokumenteret, at køer, som har haft mastitis, yder mindre mælk, end de ellers ville have gjort (se figur 2).

Det samlede tab er afhængigt af ydelsesniveau inden mastitis, race og tidspunktet for hvornår i laktationen sygdommen optræder, samt i hvor stort omfang den givne kirtel har taget skade. I beregningsværktøjet SimHerd angives dette tab til 7,7 %. I nogle tilfælde må den angrebne kirtel goldes permanent.

Det er også vigtigt at have fokus rettet mod de nyindsatte kvier. Mange er af den opfattelse, at kvierne er uden mastitis ved kælvning. Men ofte er det op mod 10 % af de kælvende kvier, der har mastitis. Derfor er den forebyggende indsats også meget vigtig ved opdrættet. I en netop afsluttet besøgsrunde til 34 besætninger har vi set, at 10 - 40 % af kvierne har forhøjede celletal ved første kontrollering.

Tab ved tidlig udsætning
Mastitis kan også være årsag til, at koen bliver sat ud. I disse tilfælde er tabet afhængigt af koens laktationsstadie og -nummer, prisen på en tilsvarende ko eller kvie samt de mulige risici, som det medfører at indsætte et nyt dyr i besætningen, især hvis dyret kommer udefra (Se figur 3). Den genetiske fremgang kunne muligvis, og i tilfælde af indsættelsen af et yngre individ, regnes som positiv.

Dårlig mælkekvalitet koster

Højt celletal i mælken er selvsagt en indikation på, at der foreligger en yverbetændelse.

Grundet mælkens uhensigtsmæssige sammensætning og dens reducerede egnethed til videre forarbejdning betaler mejeriet mindre for mælk med et større indhold af celler.

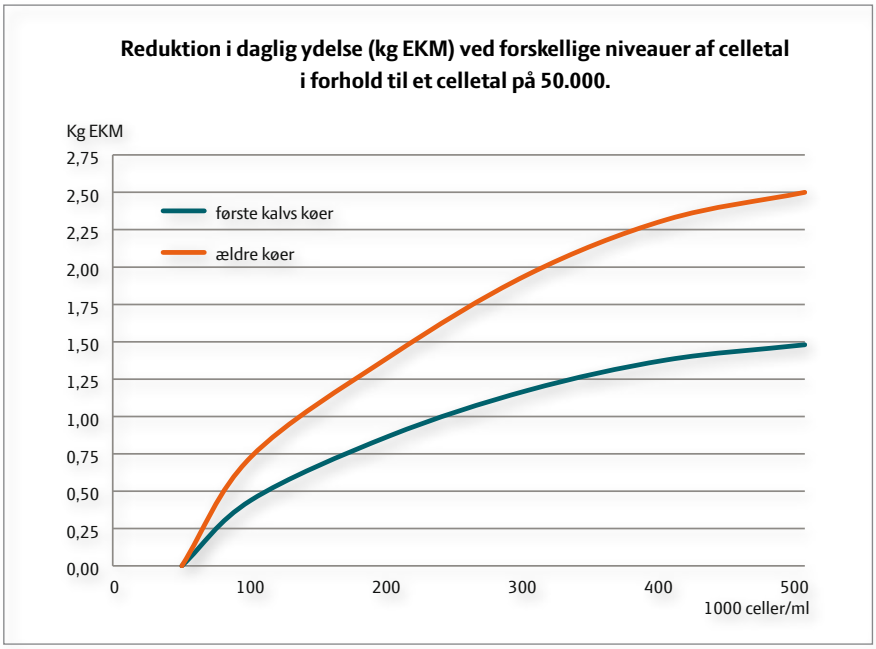

Figur 2. Figuren viser reduktionen i den daglige ydelse ved forskellige niveauer af celletal i forhold til en ko med 50.000 i celletal efter uge 1 (Hagestam-Nielsen et al. 2009). Specielt produktionstabet ved selv meget lave celletal undervurderes ofte af landmanden, og det er derfor vigtigt at påpege den økonomiske betydning af en daglig forebyggende indsats mod mastitis.

Kasseret mælk i forbindelse med mastitis kan grupperes efter om det indeholder antibiotika eller ej. Mælken fra behandlede køer må under ingen omstændigheder leveres til mejeriet, da der er nultolerance for indhold af antibiotika i mælk. Arkivfoto.

Figur 3. Eksempel på det økonomiske tab ved at udsætte en ko tidligt i laktationen. (Enemark & Clausen, Produktionsøkonomi Kvæg, 2010, s 30, tabel 3).

	Gns. slagtevægt, kg	Gns. Slagtepris/kg				I alt/tilf., kr.
Slagteværdi	225	15				3.375
	Pris/stk.					
Indsætning af kælvekvie	8.500					8.500
	Ant. dyrlægebesøg	Gns. pris/besøg	Med.omk.			
Behandlingsomk.	1,5	500				750
Medicinomk.			300			300
Behandlingsomk. i alt						1.050
	Antal timer	Timepris				
Ekstra arbejdsomk.	2	150				300
Prod.tab før koen sættes ud	Koens forventede dagsydelse	Ant. dage med reduc. ydelse		Ydelse i f.t. forv.	DB/kg mælk	
Reduc. prod. fra staldplads	35	45		0,75	1	394
Reduc. prod. eft. koen er udsat	Mælkeydelse/dag	Antal dage		Tabt DB/kg mælk		
Reduc. prod. fra staldplads	1,5	255		1		383
Tab i alt						6.858
	Antal køer	Sparrede udsætningsomk.				
Sparede udskiftningsomk.	1	4.090				4.090
Samlet tab/ko v. tidl. udsætn.						2.768

God yversundhed giver bedre bundlinje
Svenske undersøgelser viser en øget indtægt på 8 SEK/år/ko, hver gang celletallet falder med 1.000. Hvis altså celletallet falder fra 250.000 til 150.000 i en besætning med 100 køer, bliver besætningens øgede indtægt på 80.000 SEK.

I SimHerd viser en lignende beregning, at dækningsbidraget i en besætning på 200 årskøer stiger med næsten 100.000 kr., hvis tankcelletallet falder fra 225.000 til 125.000, hvilket svarer godt til de nævnte beregninger fra Sverige.

I SimHerd er en tredjedel af det øgede dækningsbidrag relateret til bedre mælkekvalitet og to tredjedele til øget ydelse.

Ydermere beregner SimHerd, at en reduktion af mastitistilfælde med 50 % i en besætning med 200 køer giver ca. 100.000 kr. mere i dækningsbidrag pr år. I dette tilfælde vil tankcelletallet falde med ca. 20.000 celler/ml. Heraf kan man udlede, at langt det største bidrag til tankcelletallet skyldes subklinisk mastitis.

På grund af de betydelige, indirekte virkninger af mastitis og forskelle mellem besætninger (ydelsesniveau, udskiftningsprocent), kræver det modelberegninger som SimHerd for at kunne beregne de økonomiske konsekvenser af mastitis i den enkelte besætning.

Beskedne forebyggelsesomkostninger
Afhængigt af forholdene i den enkelte besætning er det vigtigt at foretage mastitisforebyggende arbejde. Det forebyggende arbejde vil reducere udgifter til mastitisbehandling, tabet ved forhøjet tankcelletal og produktionsnedgang.

I nedenstående oversigt er nævnt nogle af de hyppigste forebyggende tiltag.

Dækningsbidraget stiger, når celletallet falder

I SimHerd viser en beregning, at dækningsbidraget i en besætning på 200 årskøer stiger med næsten 100.000 kr., hvis tankcelletallet falder fra 225.000 til 125.000.

Ud over de løbende omkostninger kan følgende engangsinvesteringer også forbedre yversundheden:

Brystplanke i madrassengebås	220 kr./ seng
Brystplanke i sandsengebås	255 kr./ seng

Levetiden på brystplanker er mellem 5 og 15 år.

Oversigt over nogle af de hyppigste forebyggende tiltag.

Tiltag	Omkostninger
Køerne står op i ½ time efter malkning	- begrænset arbejde, hvis der er fangitter i stalden
Skyl malkemaskine efter klinisk mastitis	- lidt øget arbejde
Halm 500 g/bås	91 kr./bås/år
Easy-strø ved 300 g/bås	168 kr./bås/år
Savsmuld 500 g/bås	365 kr./bås/år
Jod og pattespray	50-150 kr./ko/år
Foam før aftørring	50 kr./ko/år

Det langsigtede produktionstab ved både klinisk mastitis og forhøjet celletal er de helt store økonomiske faktorer, når køer rammes af infektioner i yveret. Derfor kan forebyggelse ikke fremhæves tilstrækkeligt. Foto: Jørgen Katholm. Arkivfoto.

Tema

Tiltaget med at lade køerne stå op i en halv time efter malkning og at skylle malkemaskinen efter et tilfælde af klinisk mastitis kan etableres med en minimal udgift, hvis arbejdet ved det pågældende tiltag er begrænset.

Pengene ligger i forebyggelse

Det langsigtede produktionstab ved både klinisk mastitis og forhøjet celletal er de helt store økonomiske faktorer, når køer rammes af infektioner i yveret. Derfor kan værdien af forebyggelse ikke fremhæves tilstrækkeligt.

Den økonomiske fortjeneste ved den forebyggende indsats skal vurderes ud fra besætningens aktuelle celletal og hvilke infektioner, der dominerer i besætningen. Da mange af de forebyggende tiltag er forbundet med store omkostninger og især en øget arbejdsindsats, kan nogle tiltag være alt for dyre i visse besætninger.

Eksempelvis vil pattedesinfektion ofte være uøkonomisk i besætninger med meget lave celletal og kun få infektioner med stafylokokkus aureus.

Omvendt vil der i besætninger med høje tankcelletal og infektioner med stafylokokkus aureus være god økonomi i pattedesinfektion og goldbehandling med antibiotika samt kontrol af malkeanlæg.

Hvis udfordringen er høje tankcelletal og infektioner med streptokokkus uberis, vil det derimod være indsatsen for rene køer, der skal forbedres for at påvirke økonomien i den rigtige retning. Indretning af sengene med korrekt brystplanke, rigelig med ren strøelse mindst to gange dagligt, hyppig nedskrabning og skum før aftørring vil være de konkrete tiltag for at få renere køer.

I alle besætninger vil det give en økonomisk gevinst at lade køerne stå en halv time efter malkning og at skylle malkemaskinen efter malkning af ko med mastitis.

Læs mere på
www.maelkekvalitet.dk

Omkostninger ved mastitis

Omkostninger, der er lette at beregne
- Behandlingsomkostninger
- Dyrlæge
- Medicin.

Omkostninger, der er svære at beregne
- Værdi af kasseret mælk
- Værdi af den reducerede mælkekvalitet
- Værdien af ekstra arbejde
  - Hvor mange timer?
  - Hvad er timelønnen?

Omkostninger, der er komplicerede at beregne
- Værdien af det langsigtede produktionstab
  - sammenlignet med
- Værdien af for tidlig udsætning
  - Hvornår er udsætningen for tidlig?
  - Hvad koster en erstatningskvie?

Omkostninger, der er umulige at vurdere
- Forøget risiko (?) for andre sygdomme og deres økonomiske effekt.

Vores Mælk
- en ren fornøjelse

DMS
– nyt unikt ledelsesværktøj

Informationsteknologi er blevet en naturlig del af styringen af en moderne kvægbedrift. Dairy Management System (DMS) er sidste nye skud på stammen. Foto: Ulrik Toftegaard Jensen. Arkivfoto.

> Jens Vingborg

Dairy Management System (DMS) er et onlineprogram, der er udviklet til at støtte kvægbrugeren, når han skal træffe beslutninger på både kortere og længere sigt.

Muligheden for at udveksle data med rådgiverne betyder desuden hurtig og effektiv sparring.

Den dygtige kvægbruger arbejder hele tiden på at optimere produktionen, så han udnytter sine kapaciteter bedst muligt.

Til det brug er det nye online-system DMS en uundværlig hjælp. Både fordi systemet giver bedre information om besætningen, så man får mulighed for at sætte tidligt ind i tilfælde af problemer. Og fordi DMS gør det nemt for kvægbrugeren at udveksle oplysninger med hans rådgivere, så han får hurtig og effektiv sparring.

Det tætte samspil gør det også muligt for kvægbrugeren at udføre opgaver, som rådgiveren tidligere tog sig af. Når han og rådgiveren deler data og arbejder i samme system, får de mulighed for at etablere en meget bedre dialog om driften. Når de mødes, skal de ikke bruge tid på at ajourføre hinanden, men kan i stedet bruge tiden på det, der virkelig flytter noget, nemlig

Figur 1. Prognosen viser forventet mælkeproduktion, leverance og mælkepris.

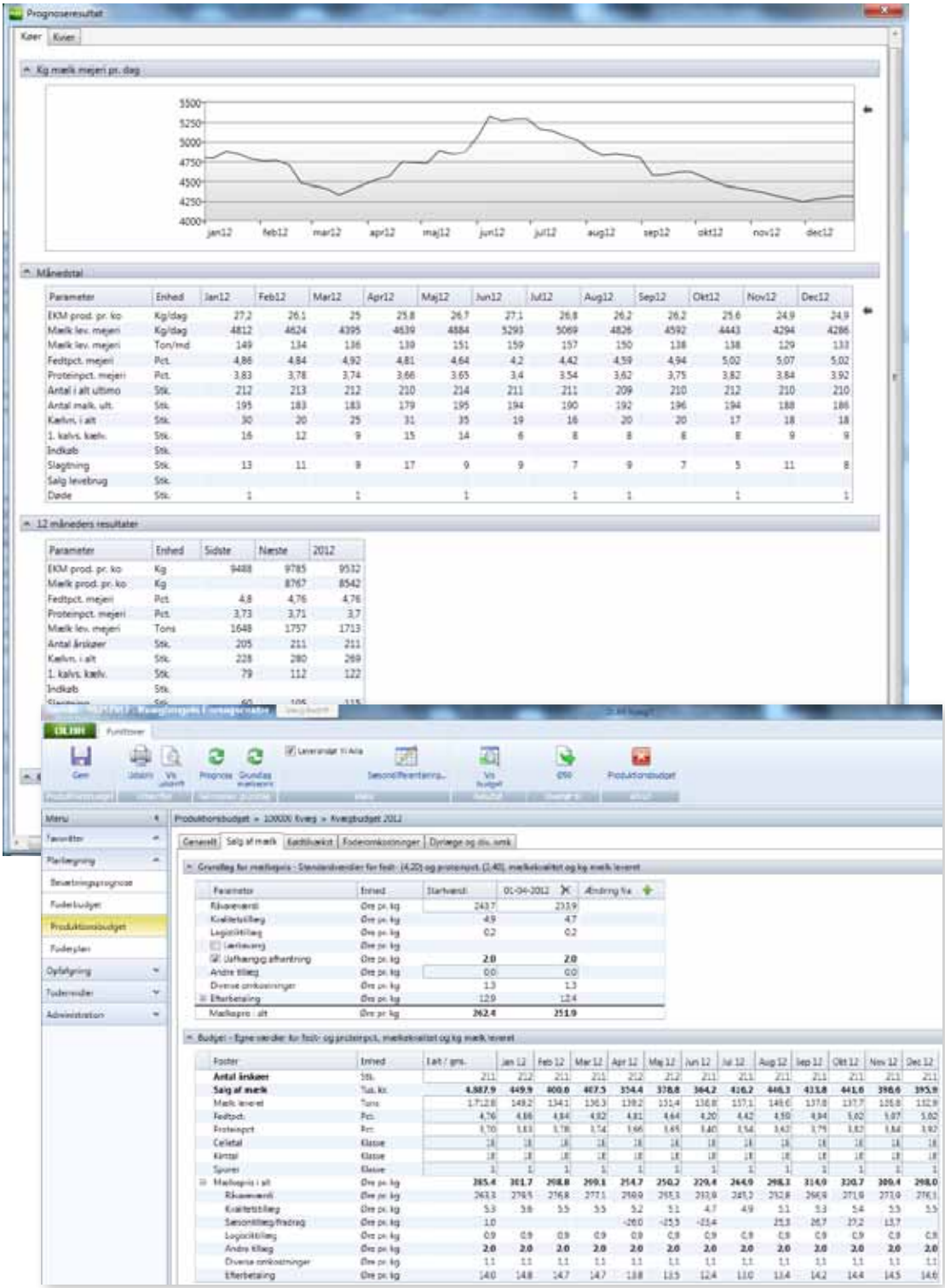

Data overføres automatisk fra fodervogn til Dairy Management System (DMS). Foto: Ulrik Toftegaard Jensen. Arkivfoto.

faglig rådgivning og sparring. DMS giver med andre ord mere værdi for konsulentomkostningerne.

På den måde vil de typiske konsulentopgaver og typiske landmandsopgaver flyde sammen. Mange kvægbrugere vil med lidt sparring fra deres konsulent, kunne håndtere de fagligt komplekse udfordringer, der ligger i at optimere sin fodring, udarbejde et produktionsbudget og ramme den ønskede kvoteudnyttelse.

Foderstyring og produktionsstyring
DMS består lige nu af to centrale elementer, nemlig foderstyring og produktionsstyring.

Med foderstyringen kan landmanden selv udarbejde eller justere foderplaner, og han kan løbende kontrollere fodringen og se, om den fungerer optimalt.

Med produktionsstyringen kan han selv lave hele eller dele af budgettet og tilpasse produktionen, så den matcher kvoteudnyttelsen.
DMS bygger videre på det faglige i tidligere programmer, men alt vedrørende fodring er naturligvis baseret på NorFor.

En meget vigtig nyskabelse er, at DMS kører som et onlineprogram. Det giver, som nævnt, mulighed for at rådgiveren kan følge med i, hvad landmanden har lavet i systemet, ligesom rådgiveren selv kan arbejde i det.

I forhold til tidligere programmer har systemet desuden taget et kvantespring, når det gælder brugervenlighed.

Ingen stor regning
Mange tænker 'store regninger', når de hører ordet 'tværfagligt'. Men sådan behøver det ikke at være – tværtimod.

Når man udarbejder et produktionsbudget i DMS, som baserer sig på en prognose og et foderbudget, har man sikkerhed for, at der er sammenhæng mellem forventet produktion af mælk og kød, og forventet forbrug af grovfoder og tilskudsfoder.

Når produktionsbudgettet er udarbejdet, og landmand og kvægbrugskonsulent har clearet

indholdet med hinanden, trykker man på 'Overfør til Ø90', og dermed er en stor del af bedriftens budget allerede udarbejdet.

Løbende opgørelse hen over året

I 2011 arbejdes der på at udvikle en kortperiodisk opgørelse (KPO), så man løbende gennem året kan lave et 'mini-regnskab' for kvægholdet baseret på konteringer i Ø90 og foderregistreringer i DMS. Resultaterne herfra kan benchmarkes med andre bedrifter, som ligner ens egen, så man hele tiden bliver udfordret på, om man kan gøre tingene bedre. Man får desuden løbende en række målinger på effektiviteten og produktionsøkonomien.

Resultaterne herfra vil endvidere være et godt supplement til både budgetkontrollen og årsrapportens analyseafsnit. Den giver samtidig også viden om grovfoderudbytter og -kvalitet, som er meget nyttig i opfølgningsarbejdet sammen med planteavlskonsulenten.

Videncentret for Landbrug, Kvæg forventer, at der i løbet af de næste par år vil ske en stor udbredelse af DMS til kvægbrugerne, og at det vil være at finde på de fleste staldkontorer på linje med Dyreregistreing.

Oplysninger om priser m.m. finder du på www.it.dlbr.dk/priser

Figur 2. Produktionsbudget for det kommende år (dækningsbidrag pr. årsko inkl. opdræt).

Produktionsbudget resultat

Budget — Jan 2012 - Dec 2012

Post	Enhed	Kr. pr. enhed	Kvantum	I alt 1000 kr.	Gns. kr. pr. ko
Antal årskøer	Stk.		211		
Indtægter					
Salg af mælk	Kg	2,85	1.712.768	4.888	23.159
Kødtilvækst i alt				590	2.795
Bruttoudbytte i alt	Kg			5.478	25.954
Udgifter					
Foderomkostning, indkøbt	FE	2,07	472.189	978	4.633
Foderomk., hjemmeavlet	FE	1,10	1.428.495	1.573	7.454
Dyrlæge	Årsko	900	211	190	900
Diverse omkostn. ialt	Årsko	1.590	211	336	1.590
Kvier i pension	Årskvie	0	0	0	0
Stykomkostninger i alt				3.077	14.578
Dækningsbidrag i alt				2.401	11.377

Budgetnøgletal — Jan 2012 - Dec 2012

Nøgletal	Enhed	Budget
EKM produceret / ko /dag	Kg	26,1
Fedtpct., mejeri	Pct.	4,76
Proteinpct., mejeri	Pct.	3,70
Gns. celletal	Tus.	200 - 300
Energiudnyttelse	Pct.	93
Pris pr. slagteko	Kr.	4.700
Døde kalve, 0-180 dage	Pct.	4
Døde køer	Pct.	3
Inseminerings pct., køer	Pct.	71
Drægtighedspct., køer	Pct.	40

Totaløkonomi for malkekvægsbedrifter

Med negativt resultat, øget gæld og historisk lav rente tegner 2010 et dystert billede af mælkeproduktionen som sektor. Spredningen er imidlertid stor, og ikke overraskende har den bedste tredjedel – uanset størrelsesgruppe – stadig positivt driftsresultat. Arkivfoto.

> Jacob Krog
> Jannik Toft Andersen

2010 viste markant fremgang i driftsresultatet i forhold til sidste år. På trods af fremgangen blev driftsresultatet dog stadig negativt for gennemsnittet.

Som set tidligere er der stadig stor spredning i de opnåede resultater.

2010 bød som forventet på en markant forbedring af resultatet. Men selvom ca. halvdelen af bedrifterne opnåede et positivt driftsresultat, er det gennemsnitlige resultat stadig negativt.

Dækningsbidraget steg med lidt over 1 mio. kr. og kom dermed op på niveauet fra 2008, og både produktionsomfang og kapacitetsomkostningerne er steget i perioden. Selvom den variable rente var markant lavere i 2010 end de tidligere år, var en øget rentebærende gæld sammen med tab på finansielle forretninger årsag til, at finansieringsomkostningerne steg.

Investeringerne er igen faldet, men der investeres dog stadig mere end der afskrives, dette på trods af en beskeden positiv likviditet til investeringer og afdrag.

Med negativt resultat, øget gæld og historisk lav rente tegner 2010 et dystert billede af mælkeproduktionen som sektor. Spredningen er imidlertid stor, og ikke overraskende har den bedste tredjedel – uanset størrelsesgruppe – stadig positivt driftsresultat. Det er positivt for denne gruppe, og også for erhvervet som sådan, at kunne fremvise et positivt driftsresultat blandt en del af bedrifterne.

Når man sammenligner resultaterne for bedste og dårligste tredjedel ses det, at størrelsen kun i ganske lille omfang påvirker driftsresultatet fra 80 køer og opad, mens der for gennemsnittet og ringeste tredjedel ser ud til at være en voldsom negativ størrelseseffekt på driftsresultatet.

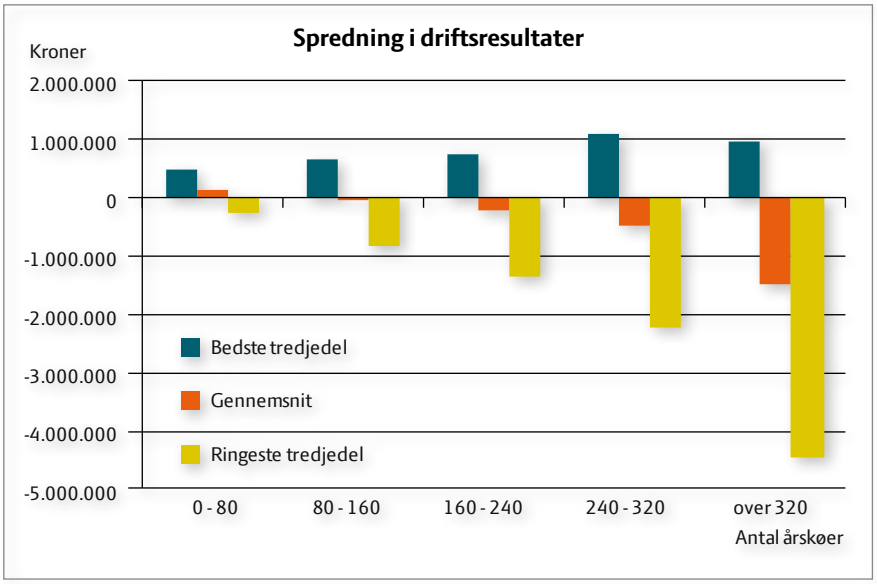

Figur 1. Spredning i driftsresultater – alle producenter efter størrelse.

Kvoteprisens påvirkning af årets resultat

I gennemsnit har kvoteprisens stigning givet et plus i regnskabet på 390.000 kr. Dette beløb indgår i de almindelige landbrugsregnskaber i afskrivningsafsnittet. Ved udtræk af regnskabsresultater fra økonomidatabasen har Videncentret for Landbrug imidlertid valgt at skille denne post fra, så den ikke indgår i driftsresultatet, men dog stadig indgår i årets resultat før skat.

Det betyder, at afsnittet med afskrivninger er renset for effekten af værdiændring på mælkekvoten, og at driftsresultatet dermed er sammenligneligt med tidligere år og alle årene frem, til kvoten forsvinder i april 2015.

Regnskabsmæssigt vil der i perioden frem til 2015 blive nedskrevet på den del af kvoten, som er købt på kvotebørsen. En stor del af den værdi, kvoten er anført til i balancen nu, vil dermed stykvis komme til at påvirke årets resultat negativt frem til 2015.

Beløbene er afhængige af individuelle forhold, men for gennemsnitsbedriften drejer det sig om et beløb på 1.452.000 kr.

At prisen steg på novemberbørsen 2010 betød dermed, at der blev 'pyntet' på resultatet for 2010, mens summen af nedskrivninger i de efterfølgende år vil blive tilsvarende større.

Bruttoudbyttet steg med 1.293.000 kr., hvoraf stigningen for mælk og kvæg var på 961.000 kr. Prisstigningen på mælken gav alene en fremgang på 381.000 kr. i omsætningen, mens en stigning i antallet af køer fra 132 til 149 og en ydelsesstigning på 57 kg EKM bidrog med 400.000 kr. Arkivfoto.

Regnskabsresultater

Bruttoudbyttet steg med 1.293.000 kr., hvoraf stigningen for mælk og kvæg var på 961.000 kr. Prisstigningen på mælken gav alene en fremgang på 381.000 kr. i omsætningen, mens en stigning i antallet af køer fra 132 til 149 og en ydelsesstigning på 57 kg EKM bidrog med 400.000 kr. De resterende 180.000 kr. af stigningen skyldes højere tilvækstværdi og deriblandt også, at værdiændringen på besætningen ikke faldt nær så drastisk som i 2009.

For markdelen steg bruttoudbyttet med 363.000 kr. hvilket næsten er en fordobling i forhold til 2009. En del af stigningen kan skyldes, at der er en stadigt større del, der registrerer internt overført grovfoder. Øvrige landbrugsindtægter faldt med 31.000 kr.

Registreringen af internt overført grovfoder er stadig ikke fuldt ud implementeret. Det betyder, at såvel omsætningen i marken som foderomkostningerne er behæftet med usikkerhed i denne opgørelse.

Dækningsbidraget er dog i orden, da beholdningsforskydningerne er indregnet i alle regnskaber.

Stykomkostningerne steg samlet med 211.000 kr., hvoraf stigningen i foderomkostningerne fylder langt størstedelen med en stigning på 190.000 kr. Dette kan som nævnt ovenfor have noget at gøre med, at flere registrerer internt overført grovfoder. For markdelen faldt stykomkostningerne med 12.000 kr. mens øvrige stykomkostninger vedr. husdyr steg med 33.000 kr.

Dækningsbidraget steg med 1.082.000 kr. og kommer dermed tilbage til ca. samme niveau som i 2008. Dog bemærkes det, at produktionsomfanget er steget med 28 køer og 18 ha siden da.

Kontante kapacitetsomkostninger steg med 171.000 kr. svarende til 15 %. Samlet set er denne stigning større end ændringen i produktionsomfanget, som voksede med 9 % på arealet og 13 % på antallet af køer. De væsentligste ændringer er på brændstof, maskinstation og løn.

Stigninger i dieselpriserne har været medvirkende til en øget omkostning på 28.000 kr., maskinstationsomkostningerne er steget med 32.000 kr., mens stigningen i lønnen er på 40.000 kr.

De driftsmæssige afskrivninger er steget med 52.000 kr. svarende til 11 %. Dertil kommer nedskrivninger samt tab og gevinst ved salg af materielle aktiver, der trækker i modsat retning, så den samlede ændring bliver en stigning på 24.000 kr.

Resultat af primær drift blev 497.000 kr., en markant forbedring i forhold til året forinden. Det er på niveau med 2005 og 2006, men fremkommet på baggrund af en væsentlig større produktion og til honorering af en væsentlig større gæld.

Finansieringsomkostningerne steg med 125.000 kr. Isoleret set var der et fald i renteudgifterne på 118.000 kr. Den primære årsag til stigningen i de samlede finansieringsomkostninger stammer fra realiserede tab på valutalån, rente- og valutaswaps mv., som beløber sig til 222.000 kr.

Tabet på finansielle forretninger er med til at øge spredningen på resultaterne, og det er således kun 28 % af bedrifterne, der har haft tab på mere end 200.000 kr., 40 % har opnået en gevinst på mellem 0 og 10.000 kr., mens det kun er 1 %, der har en gevinst på mere end 100.000 kr.

Faldet i renteudgifterne skal ses i forhold til, at den rentebærende gæld i 2010 voksede med 919.000 kr.

Driftsresultatet blev på -129.000 kr. Af den opnåede forbedring i dækningsbidraget på 1.082.000 kr. nåede 799.000 kr. med ned på bundlinjen. Resultatet er væsentligt bedre end året i forvejen, men trods den store forbedring var det ikke nok til at skabe et positivt resultat.

Tabel 1. Fem års udvikling for alle heltidskvægbedrifter (konventionelle som økologiske).

År	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Antal regnskaber	2.598	2.047	1865	2.040	2.178
Antal bedrifter	4.668	4.410	4202	3.737	3.528
Antal årskøer	103	110	121	132	149
Ha i alt	108	113	119	126	137
Beløb i 1.000 kr.					
Bruttoudbytte	2.336	3.031	3.605	3.071	4.364
Stykomkostninger	825	982	1.330	1.807	2.018
Dækningsbidrag	1.511	2.049	2.275	1.264	2.346
Kontante kapacitetsomkostninger	742	892	1.063	1.176	1.347
Afskrivninger mv.	288	361	416	479	503
Resultat af primær drift	**481**	**795**	**796**	**-392**	**497**
Afkoblet EU-tilskud	376	401	417	433	469
Finansieringsomkostninger	482	684	1.159	970	1.095
Driftsresultat	**375**	**512**	**53**	**-928**	**-129**
Egenkapital	10.178	11.542	9.469	7.613	6.995
Hensættelser			2.620	1.814	1.858
Gæld i alt	10.999	14.392	17.542	18.975	22.044
Balance	21.177	25.933	29.632	28.402	30.897
Nettoinvesteringer kr. pr. årsko	**12.400**	**17.414**	**20.098**	**5.522**	**1.949**

Investering og finansiering
Afskrivningerne på 503.000 kr. i forhold til investeringer for 870.000 kr. viser, at der stadig er tale om nettoinvesteringer på bedrifterne, hvilket også falder i tråd med det udvidede produktionsomfang.

52 % af investeringerne er gået til driftsbygninger, inventar, mælkekvote, besætning og beholdninger, og dermed aktiver, der er direkte relateret til mælkeproduktionen. 39 % er gået til jord og markinventar, mens de resterende 9 % er biler, beboelse og aktiver uden for landbrug.

Likviditetsmæssigt har der været 233.000 kr. til investering og afdrag. Sammenholdt med investeringer for 870.000 kr. giver det et likviditetsbehov på 637.000 kr. for den gennemsnitlige mælkeproducent.

Trods fremgangen i driftsresultatet har det stadig i 2010 været nødvendigt – og muligt – at skaffe sig yderligere kredit som mælkeproducent.

Spredningen er stadig stor
Spredningen mellem bedste og dårligste resultater målt ved forskellen mellem 90 %-fraktilen og 10 %-fraktilen er faldet med 550.000 kr., så forskellen nu 'kun' er 2.007.000 kr.

Ligesom tidligere år er spredningen størst blandt de bedrifter, der har de laveste resultater. Det ses af forskellen mellem 10 %-fraktilen og medianen, der er på 1.280.000 kr., hvilket er 1,7 gange mere end afstanden mellem medianen og 90 %-fraktilen.

Til sammenligning var dette forhold 2,4 i 2009. Dermed ses det, at spredningen er blevet mindre

Tabel 2. Indtjening for konventionelle kvægbedrifter med stor race og Jersey opdelt efter størrelse.

Antal årskøer	Gns.	0-80	80-160	160-240	240-320	over 320
Antal bedrifter	3.226	850	1.250	696	261	168
Antal årskøer	149	66	122	192	274	445
Ha i alt	134	57	123	167	216	299
Kg EKM pr. årsko	8.930	8.514	8.887	9.100	9.028	8.890
Jerseybesætning, pct.	12	11	12	12	13	14
Pris pr. kg EKM	2,37	2,34	2,36	2,37	2,38	2,39
			Beløb i 1.000 kr.			
Dækningsbidrag	2.297	864	1.899	3.000	4.209	6.626
Lønomkostninger	313	66	199	419	711	1.343
Øvrige kontante kapacitetsomkostninger	1.016	467	895	1.270	1.726	2.535
Afskrivninger mv.	496	148	431	685	873	1.382
Resultat af primær drift	**472**	**183**	**374**	**627**	**899**	**1.365**
Afkoblet EU-tilskud	464	230	427	577	739	1.026
Finansieringsomkostninger	1.090	276	861	1.435	2.158	3.829
Driftsresultat	**-154**	**136**	**-60**	**-232**	**-520**	**-1.437**
- heraf realiserede tab på finansielle forretninger	221	35	170	264	479	957
Landbrugsaktiver i alt	**28.659**	**13.347**	**25.503**	**35.952**	**47.577**	**70.082**
Egenkapital	6.814	6.684	7.009	6.800	6.752	6.164
Soliditet	22 %	45 %	26 %	18 %	14 %	8 %

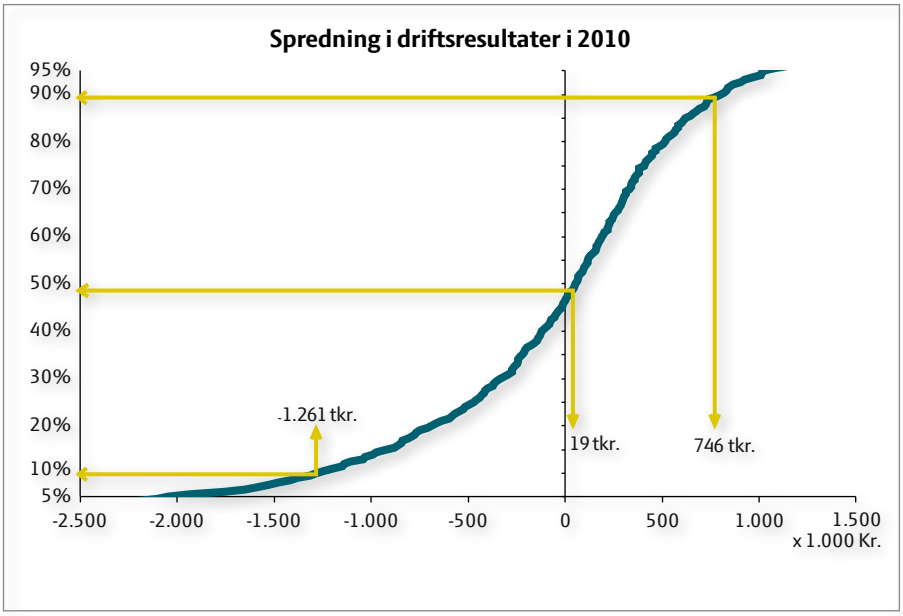

Figur 2. Den kumulative fordeling af driftsresultaterne i 2010.

samtidig med, at resultatniveauet er hævet. Dette understreges også af, at 52 % af bedrifterne havde positivt driftsresultat i 2010, mens tallene var 13 % i 2009 og 65 % i 2008.

Dårligste resultater hos store

Ligesom det var tilfældet i 2008 og 2009, så er det de største bedrifter, der kom ud med de ringeste driftsresultater. Den væsentligste årsag til dette er, at de store bedrifter er mere gældssatte end de mindre, og dermed belaster finansieringsomkostninger resultatet mere end hos de mindre bedrifter.

For alle størrelsesgrupper er der realiseret tab på de finansielle forretninger. Her er der ligeledes størst tab hos de større producenter. Ser man bort fra disse tab, fik bedrifterne med under 240 årskøer i gennemsnit et beskedent positivt driftsresultat, mens bedrifterne med over 240 årskøer fik et negativt driftsresultat, selv når tabene på de finansielle forretninger ikke medtages.

Egenkapitalen ligger for alle størrelsesgrupper tæt på gennemsnittets 6,8 millioner kroner. Selvom balancesummen på bedrifterne med over 320 køer er 2,7 gange større end gruppen med 80-160 køer, er egenkapitalen på næsten samme niveau. Som det også kan ses af soliditeten, så er gearingen af egenkapitalen markant højere i gruppen med over 320 køer.

Fortsat gang i investeringerne

På trods af, at indtjeningsniveauet har været meget lavt de seneste par år, så bliver der – omend ikke i nær samme omfang som i årene op til finanskrisen – stadig bygget kapital op på kvægbedrifterne. Igen i 2010 er der i gennemsnit pr. årsko blevet investeret mere, end der er afskrevet for.

Investeringsniveauet pr. årsko er i 2010 stigende med antal årskøer. De mindste bedrifter investerede for 530 kr. mindre end afskrivningerne pr. årsko, mens de resterende grupper havde nettoinvesteringer på 1.815 kr. - 4.276 kr. Nettoinvesteringerne pr. årsko for grupperne 80 - 160 årskøer og 160 - 240 årskøer er 2.000 - 2.500 kr. lavere end året før. Mens investeringsniveauet for gruppen med 240 - 320 årskøer ligger på omkring det samme niveau som i 2009, har de allerstørste bedrifter øget nettoinvesteringer med 800 kr. pr. årsko i forhold til 2009.

Bedrifterne med den bedste tredjedel af driftsresultaterne investerer for ca. det dobbelte af den ringeste tredjedel. Troen på fremtiden og muligheden for at investere er derfor, ikke overraskende, noget større på bedrifterne med de positive resultater. Arkivfoto.

Tabel 3. Investering og finansiering for konventionelle bedrifter opdelt efter størrelsesgrupper.

	Antal årskøer					
Antal årskøer	**Gns.**	**0-80**	**80-160**	**160-240**	**240-320**	**over 320**
Investering i	**Beløb i 1.000 kr.**					
Driftsbygninger	201	34	164	276	396	716
Maskiner og inventar	249	76	196	349	424	827
Besætning og beholdning	78	-28	13	135	243	621
Mælkekvote mv.	61	-57	-11	123	224	687
Fast ejendom og jord	224	38	212	351	525	249
Biler + beboelse og aktiver uden for landbrug	82	56	79	92	85	187
Investering i alt	**895**	**118**	**653**	**1.326**	**1.897**	**3.287**
Likviditet til investering og afdrag	186	127	214	353	187	-428
Likviditetsoverskud/-behov	-709	10	-439	-973	-1.710	-3.715
Selvfinansiering	**21%**	**108%**	**33%**	**27%**	**10%**	**-13%**
Afskrivninger mv.	496	148	431	685	873	1.382
Nettoinvesteringer	399	-30	222	641	1.025	1.905
	Kr. pr. årsko					
Nettoinvestering pr. årsko	2.671	-530	1.815	3.340	3.734	4.276

Når der kigges på årets likviditetsændring for de enkelte størrelsesgrupper, kan det undre, at det er de største bedrifter, der har investeret mest. I 2010 har bedrifterne med over 320 årskøer i gennemsnit haft minus 428.000 kr. tilbage til at dække nyinvesteringer og afdrag på gæld. På trods af negativ likviditet fra driften har denne gruppe alligevel investeret for næsten 3,3 millioner kr. pr. bedrift.

Med undtagelse af bedrifter med under 80 årskøer, så er der ikke tilnærmelsesvis blevet genereret tilstrækkelig likviditet fra driften til at dække investeringerne med egne midler. De lave selvfinansieringsgrader indikerer, at det stadig i et vist omfang er muligt at få lån til investeringer.

Opdeles størrelsesgrupperne efter driftsresultat, ses en klar tendens til, at bedrifterne med den bedste tredjedel af driftsresultaterne investerer for ca. det dobbelte af den ringeste tredjedel. Troen på fremtiden og muligheden for at investere er derfor, ikke overraskende, noget større på bedrifterne med de positive resultater.

Størrelsesøkonomi og fremstillingspris

For at sammenligne enhedsomkostningerne i produktionen er der beregnet en fremstillingspris pr. kg EKM for hver gruppe. Fremstillingsprisen er vist i figur 3. Beregningen tager udgangspunkt i de faktiske priser i 2010, dog er renteudgifterne korrigeret, så tab og gevinster ved finansielle forretninger er udlignet til en forrentning af landbrugsaktiverne med 4 %. Derudover er der indregnet en ejerløn på 300.000 kr. for bedrifterne med under 80 køer og 450.000 kr. for de resterende.

Beregning af fremstillingspris for mælk

+ Stykomkostninger
+ Kontante kapacitetsomkostninger
+ Ejerløn
+ Driftsmæssige afskrivninger
+ Nettoforpagtningsudgifter
+ Forrentning af landbrugsaktiver

= Totale omkostninger
- Afkoblet EU-støtte
- Indtægter øvrige driftsgrene

= Krav til mælkeindtægt

$$\frac{\textbf{Krav til mælkeindtægt}}{\textbf{Solgt mælkemængde}} = \textbf{Fremstillingspris for mælk}$$

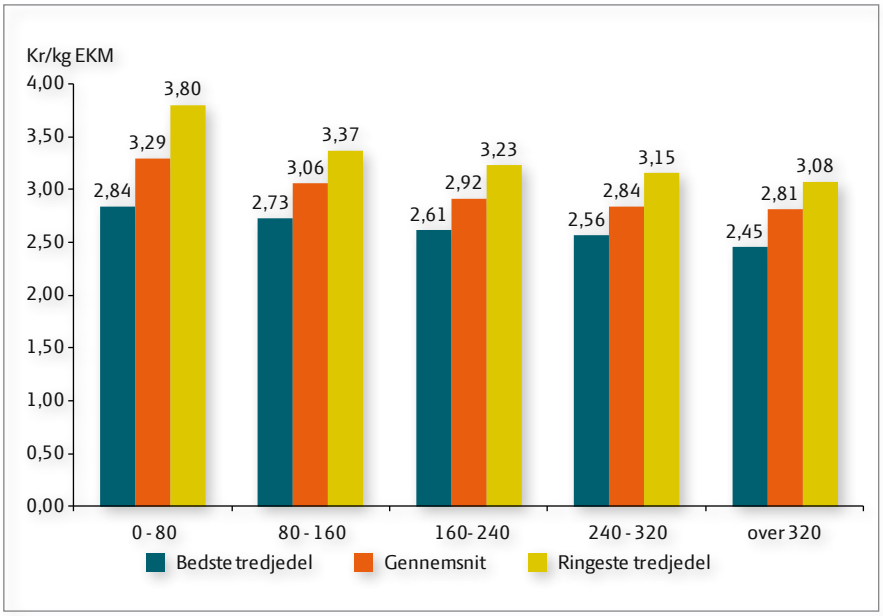

Figur 3. Fremstillingspris pr. kg EKM, inklusive ejerløn og forrentning af bundet kapital, konventionel, stor race.

Hos jerseybedrifterne var økologernes driftsresultat 28.000 kr. lavere end de konventionelles. Endvidere viser sammenligning ved de konventionelle, at jerseybedrifternes resultat var 9.000 kr. bedre end stor races. Arkivfoto.

Figur 3 viser, at der er en tydelig sammenhæng mellem produktionsomfanget og fremstillingsprisen på mælk. Desværre er der ikke nogen af grupperne, der har en fremstillingspris, som matcher den opnåede mælkepris mellem 2,31 og 2,39 kr. alt efter kvalitets-, logistik- og andre tillæg.

Forskellen mellem bedste og ringeste tredjedel overgår med flere længder den forskel, der er mellem størrelsesgrupperne, og det lader til, at de størrelsesøkonomiske fordele ikke alene kan løfte forbedringen af økonomien i mælkeproduktionen.

Fremstillingsprisen, som den er beregnet her, vender lidt op og ned på billedet af driftsresultaterne, der blev vist i figur 1. Forskellen går primært på, at der i fremstillingsprisen bliver indregnet ejerløn, og samtidig bliver landbrugsaktiverne forrentet med 4 %, hvor det i figur 1 kun er gælden, der forrentes med den faktiske rente.

Den indirekte beregning af fremstillingsprisen antager, at alle øvrige aktiviteter på bedriften opnår en omkostningsdækkende indtægt, mens mælkeproduktionen som den største aktivitet står tilbage med de resterende omkostninger.

En reel fordeling af indtægter og omkostninger mellem driftsgrenene – som i Business Check – vil give et mere retvisende billede af økonomien i de enkelte driftsgrene på bedriften og dermed være et godt grundlag for at vurdere omkostningerne ved at fremstille mælk på den enkelte bedrift. Det samlede resultat vil dog ikke afvige fra denne beregning, da forudsætningerne i hovedtrækkene er ens.

Så trods de positive resultater for den bedste tredjedel er der ikke balance i økonomien, hvis ejerens løn skal betales, og der ligeledes skal være en forrentning af egenkapitalen.

Økologiske bedrifter

Ved sammenligning af konventionelle bedrifter med de økologiske er billedet væsentligt mere broget end tidligere år. For stor race opnåede økologerne et driftsresultat, der er 364.000 kr. bedre end de konventionelle, hvilket stort set er identisk med forskellen i resultaterne fra 2009. Hos jerseybedrifterne var billedet modsat, her var økologernes driftsresultat 28.000 kr. lavere end de konventionelles. Endvidere viser sammenligningen ved de konventionelle, at jerseybedrifternes resultat var 9.000 kr. bedre end stor races. Gruppen med økologiske jerseybesætninger er væsentlig mindre end de øvrige grupper, hvilket også har været tilfældet i de tidligere år.

Tabel 4. Indtjening for malkebedrifter efter race og driftsform.

	Stor race		Jersey	
	Økologisk	**Konventionel**	**Økologisk**	**Konventionel**
Antal bedrifter	259	2.848	41	374
Ha i alt	178	135	111	122
Årskøer	152	148	145	156
Ha grovfoder pr. ko	0,92	0,67	0,58	0,51
Kg EKM pr. ko	8.175	9.035	7.523	8.164
Kr. pr. kg EKM	2,86	2,36	2,89	2,44
	Beløb i 1.000 kr.			
Dækningsbidrag	2.959	2.313	2.219	2.156
Lønomkostninger	400	312	326	311
Øvrige kapacitetsomkostninger	1.168	1.022	1.006	963
Afskrivninger mv.	576	498	510	483
Resultat af primær drift	**816**	**481**	**377**	**399**
Afkoblet EU-støtte	545	471	365	407
Nettoforpagtningsudgift	250	188	77	194
Finansieringsomkostninger	902	920	839	759
Driftsresultat	**208**	**-156**	**-175**	**-147**
Landbrugsaktiver i alt	**32.697**	**29.180**	**26.826**	**24.553**
Afkastningsgrad, landbrug	5,19 %	4,95 %	3,66 %	4,58 %
Soliditet	23 %	22 %	27 %	18 %

Dækningsbidrag
– malkekøer med opdræt

Stykomkostningerne faldt i 2010 med 636 kr. pr. årsko for stor race. Dette skyldes primært de faldende foderomkostninger, som udgør 646 kr. Grovfoderprisen er 5 øre lavere pr. FE i 2010 sammenlignet med 2009. Arkivfoto.

> Lone Harder Waldemar, LRØ
> Bo Kær Pedersen
> Jannik Toft Andersen
> Jakob Krog

Fremgang i mælkepris og lavere foderpris er de væsentligste årsager til forbedringen af dækningsbidrag pr. årsko fra 2009 og 2010.

Generelt er der en klar sammenhæng mellem gode produktionstekniske nøgletal og højt dækningsbidrag.

Konventionelle bedrifter, stor race

Udviklingen i dækningsbidraget på konventionelle bedrifter med malkekøer af stor race er vist i tabel 1. Tallene for 2010 bygger på 140 opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen.

Dækningsbidraget blev i 2010 på 9.947 kr. pr. årsko, hvilket er en stigning fra 2009 på 4.778 kr. Der har været et lille fald i stykomkostninger på 636 kr., og en stor stigning i bruttoudbyttet på 4.141 kr.

Bruttoudbyttets stigning i 2010 skyldes hovedsagligt mælkeprisen på 2,34 kr. pr. kg EKM. En stigning på 0,32 kr. i forhold til 2009. Dermed udgjorde mælkeprisens stigning 2.941 kr. af stigningen i bruttoudbyttet. Ydelsen er næsten uændret – der er kun et fald på 16 kg.

Tilvækstværdien steg fra 565 kr. pr. årsko i 2009

til 1.883 kr. i 2010. Heraf var dyreomsætningen 2.091 kr., realforskydningen 223 kr., mens værdiændringen på besætningen var -431 kr.

Stykomkostningerne faldt i 2010 med 636 kr. pr. årsko. Dette skyldes primært de faldende foderomkostninger, som udgør 646 kr. Grovfoderprisen er 5 øre lavere pr. FE i 2010 sammenlignet med 2009. Kraftfoderprisen faldt med 9,8 øre pr. FE i samme periode. Kornprisen var 8,6 øre højere i 2010 end i 2009.

Øvrige stykomkostninger som dyrlæge, medicin, avl, ydelseskontrol, rådgivning, klovbeskæring m.m. er stort set uændret.

Forskel på de højeste og laveste DB

Tabel 2 viser, at forskellen i dækningsbidraget pr. årsko mellem den højeste og laveste fjerdedel er 4.926 kr. pr. årsko. Det svarer til, at dækningsbidraget i gruppe 4 (højeste DB) er 1,65 gange bedre end gruppe 1 (laveste DB). Omregnet pr. kg EKM er forskellen 34 øre.

Alene forskellen i bruttoudbyttet er på 5.350 kr. pr. årsko. Stykomkostningerne, der er 424 kr. pr. ko højere i gruppe 4, trækker den anden vej.

Gruppe 4 har leveret 1.672 kg EKM mere pr. årsko end gruppe 1. Samtidig har de formået at opnå en mælkepris, der er 4 øre bedre pr. kg EKM. Det betyder, at mælkeindtægten i gruppe 4 er 4.332 kr. bedre end gruppe 1.

Yderligere er tilvækst mv. også 1.018 kr. pr. årsko bedre i gruppe 4, som har opnået et større salg af dyr til bedre afregningspris, mens både realforskydning og værdiændring stort set er ens for grupperne.

Gruppe 4 har brugt mindre foder pr. produceret kg EKM, og omkostningerne pr. FE i gruppe 4 ligger 1,4 øre under gruppe 1. Det betyder, at gruppe 4 har foderomkostninger på 1,18 kr. pr. kg EKM. Det er 0,13 kr. mindre pr. kg mælk end gruppe 1.

Forskellen i omkostninger til dyrlæge, avl og diverse er 460 kr. pr. årsko i favør til gruppe 4. Dette gør, at stykomkostningerne (på nær foder) samlet set bliver lidt højere for gruppe 1 frem for gruppe 4.

Både ko- og kalvedødeligheden er mere end dobbelt så høj for gruppe 1 som for gruppe 4, hvilket viser en sammenhæng mellem økonomi og lav dødelighed.

Tabel 1. Dækningsbidrag pr. årsko inkl. opdræt for konventionelle malkekøer af stor race fra 2007-2010. Tallene for 2010 bygger på 140 opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen, mens der for 2007 var 203 besætninger, for 2008 163 besætninger samt for 2009, 141 besætninger med i opgørelsen.

År	2007	2008	2009	2010
Antal årskøer	145	151	156	170
Kg EKM leveret pr. årsko	9.020	9.091	9.207	9.191
Kr. pr. kg EKM	2,31	2,70	2,02	2,34
Tilvækstværdi, kr. pr. årsko*	3.165	3.798	565	1.883
Grovfoder, kr. pr. FE	1,07	1,22	1,10	1,05
Kr. pr. FE korn	1,12	1,35	0,99	1,07
Kr. pr. FE kraftfoder	1,41	1,83	1,80	1,70
		Kroner		
Bruttoudbytte	24.476	28.792	19.612	23.753
Stykomkostninger	12.857	15.432	14.443	13.807
Dækningsbidrag pr. årsko	11.619	13.360	5.169	9.947
Dækningsbidrag pr. kg. EKM	1,28	1,46	0,56	1,08

* Værdiændring på besætningen udgør 1.100 kr./årsko i 2007; 1.513 kr./årsko i 2008; -1.506 kr./årsko i 2009 og -431 kr. i 2010.

Tabel 2. Konventionelle bedrifter med køer af stor race, opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. årsko, 2010. Gruppe 1 har det laveste dækningsbidrag, og gruppe 4 det højeste. Data er fra 140 KvægNøgle-besætninger.

Bedrifter pr. gruppe	**36**	**35**	**35**	**34**
Gruppe	**1**	**2**	**3**	**4**
Antal årskøer	162	164	187	166
Årsopdræt pr. årsko	0,94	0,95	1,00	1,03
Kg EKM leveret pr. årsko	8.400	8.998	9.341	10.071
Kr. pr. kg EKM	2,32	2,33	2,35	2,36
Grovfoder, FE pr. årsko	5.367	5.754	5.698	5.905
Andet foder, FE pr. årsko	3.154	3.118	3.263	3.405
I alt pr. årsko, FE	8.521	8.872	8.961	9.310
Kr. pr. FE korn	1,10	1,07	1,07	1,05
Kr. pr. FE kraftfoder	1,71	1,71	1,67	1,71
		Kroner		
Mælk	19.799	21.299	22.310	24.132
Tilvækstværdi.*	1.343	1.849	1.998	2.360
Bruttoudbytte	**21.142**	**23.147**	**24.308**	**26.492**
Foder	10.992	11.323	11.480	11.876
- heraf grovfoder	51%	53 %	52 %	52 %
Dyrlæge, medicin og avl	1.474	1.357	1.421	1.247
Diverse omkostninger	1.113	1.082	989	880
Stykomkostninger	13.579	13.762	13.889	14.003
Dækningsbidrag	**7.563**	**9.386**	**10.419**	**12.489**
Dækningsbidrag, kr. pr. kg EKM	0,90	1,05	1,12	1,24
Tekniske nøgletal				
Dødelighed				
Døde køer, pct.	8,03	4,83	5,23	3,67
Dødfødte kalve, pct.	7,50	6,72	7,31	6,00
Døde kalve 1-14 dage, pct.	3,07	2,99	2,44	1,52
Mælkekvalitet og reproduktion				
Celletal fra ydelseskontrol, 1.000 celler/ml	325	294	268	239
Kvalitetstillæg i alt pr. kg EKM (lev), øre	4,85	5,64	6,29	6,83
Sporer, mejeri	436	391	220	230
Reproduktionseffektivitet	0,15	0,18	0,19	0,19
Foderudnyttelse				
FE pr. kg EKM	1,01	0,99	0,96	0,92
Kg ts majs pr. dyr pr. dag	6,97	7,54	7,77	7,47
Kg ts græs pr. dyr pr. dag	4,88	4,92	4,72	5,76

* Værdiændring på besætningen udgør hhv. -420, -421, -439 og -444 kr./årsko i grupperne 1, 2, 3 og 4.

Ligeledes er de øvrige tekniske nøgletal væsentligt bedre for gruppe 4 end for gruppe 1. Disse tekniske nøgletal er indikatorer på pasningskvaliteten i besætningen. Tabel 2 indikerer dermed en sammenhæng mellem pasningskvalitet og det opnåede dækningsbidrag.

I praksis bevirker den dårligere pasning, at sygdomstrykket bliver højere, hvilket resulterer i, at flere dyr må behandles og en større andel af køerne dør.

Det højere sygdomstryk afspejler sig i højere celletal og dermed mindre afregning for mælken og er formentlig også en væsentlig årsag til den dårligere foderudnyttelse, lavere pris på udsætterkøerne, og at der må købes dyr ind blot for at vedligeholde stambesætningen.

Figur 1 viser forskellen i dækningsbidraget mellem højeste og laveste fjerdedel ud fra følgende kategorier:

- Mælkeydelse
- Mælkepris
- Tilvækst mv.
- Foderomkostninger
- Omkostninger til dyrlæge, medicin, avl og diverse.

Forskel i mælkeydelse er den altdominerende faktor, der forklarer forskellen mellem de to grupper.

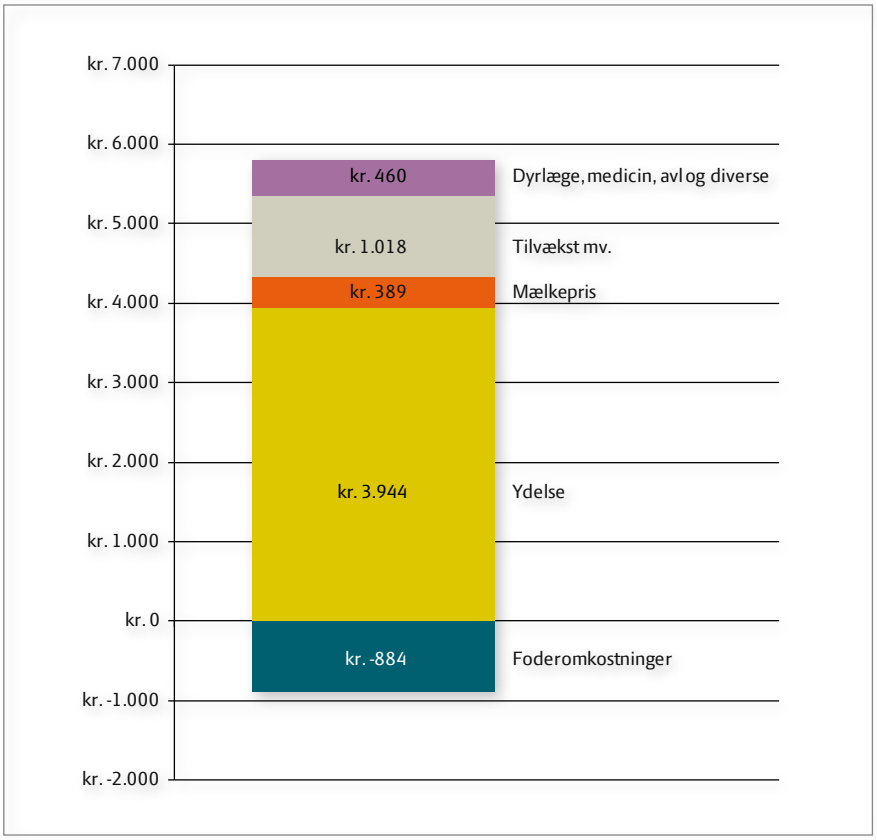

Figur 1. Forskellen i dækningsbidrag mellem den højeste fjerdedel og den laveste fjerdedel, konventionel, stor race.

I de økologiske bedrifter er der ligesom hos de konventionelle en klar sammenhæng mellem gode produktionstekniske nøgletal og højt dækningsbidrag. Arkivfoto.

Økologi, stor race

Tabel 3 viser dækningsbidraget for økologiske bedrifter med stor race fra 2008 til 2010. I 2010 indgår der 24 bedrifter, som i gennemsnit har 171 årskøer med et dækningsbidrag på 10.584 kr. pr. årsko. En stigning på 4.503 kr. i forhold til 2009.

Bruttoudbyttets stigning skyldes primært stigningen i mælkeprisen på 27 øre, hvilket svarer til 2.275 kr. samt en stigning i tilvækstværdien på 1.230 kr.

Tabel 3. Dækningsbidrag for økologiske malkekøer af stor race. Tallene for 2010 bygger på 24 opgørelser af dækningsbidrag i Kvæg-Nøglen, mens der for 2009 var 31 besætninger og for 2008 var 26 besætninger med i opgørelsen samt 24 besætninger i 2007.

År	2007	2008	2009	2010
Antal årskøer	162	165	183	171
Kg EKM leveret pr. årsko	8.242	8.599	8.541	8.432
Kr. pr. kg EKM	2,78	3,31	2,59	2,86
Tilvækstværdi kr. pr. årsko*	3411	4.119	1.000	2.238
Grovfoder, kr. pr. FE	1,27	1,43	1,37	1,37
Kr. pr. FE korn	1,91	2,28	1,57	1,45
Kr. pr. FE kraftfoder	2,59	3,22	3,48	3,41
		Kroner		
Bruttoudbytte	27.044	33.406	23.684	26.892
Stykomkostninger	15.444	18.497	17.603	16.308
Dækningsbidrag pr. årsko	11.600	14.910	6.081	10.584
Dækningsbidrag pr. kg. EKM	1,40	1,73	0,70	1,25

* Værdiændring på besætningen udgør 1.482 kr./årsko i 2008, -1.472 kr./årsko i 2009 og -431 kr./årsko i 2010.

Tabel 4. Økologiske bedrifter med køer af stor race opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. årsko, 20109. Gruppe 1 har det laveste dækningsbidrag, og gruppe 3 har det højeste dækningsbidrag. Data er fra 24 KvægNøgle-besætninger, stor race.

Bedrifter pr. gruppe	**8**	**8**	**8**
Gruppe	**1**	**2**	**3**
Antal årskøer	194	170	149
Årsopdræt pr. årsko	0,94	0,99	1,03
Kg EKM leveret pr. årsko	7.572	8.626	9098
Kr. pr. kg EKM	2,85	2,84	2,87
Grovfoder, FE pr. årsko	5.654	5.931	6.330
Andet foder, FE pr. årsko	2.651	2.644	2.598
I alt pr. årsko, FE	8.305	8.575	8.628
Kr. pr. FE korn	1,48	1,43	1,44
Kr. pr. FE kraftfoder	2,96	3,70	3,57
		Kroner	
Mælk	22.201	24.968	26.553
Tilvækstværdi.*	2.030	2.208	2.450
Bruttoudbytte	**24.231**	**27.177**	**29.0**
Foder	14.150	13.963	14.545
- heraf grovfoder, pct.	55 %	59 %	59 %
Dyrlæge, medicin og avl	1.008	1.416	1137
Diverse omkostninger	895	858	913
Stykomkostninger	17.704	17.387	17.117
Dækningsbidrag	**8.178**	**10.940**	**12.408**
Dækningsbidrag, kr. pr. kg EKM	1,07	1,28	1,38
Tekniske nøgletal			
Dødelighed			
Døde køer, pct.	4,22	4,18	2,72
Dødfødte kalve, pct.	6,35	6,91	5,62
Døde kalve 1-14 dage, pct.	3,57	1,55	2,51
Mælkekvalitet og reproduktion			
Celletal fra ydelseskontrol i 1.000	369	304	269
Kvalitetstillæg i alt pr. kg EKM (lev), øre	4,36	5,59	6,60
Sporer mejeri	713	212	200
Reproduktionseffektivitet	0,16	0,18	0,22
Foderudnyttelse			
FE pr. kg EKM	1,10	0,99	0,95
Kg ts majs pr. dyr pr. dag	2,15	2,55	2,62
Kg ts græs pr. dyr pr. dag	7,69	7,23	8,47

*Konjunktur udgør hhv. -424, -436, -432 kr./årsko i hhv. gruppe 1, 2, 3

Stykomkostningerne faldt i 2010 med i alt 1.295 kr. pr. årsko. Dette fald stammer stort set fra foderomkostningerne. Prisen pr. FE faldt i gennemsnit med 12 øre for korn og 7 øre for kraftfoder.

Forskel på højeste og laveste DB

Spredningen i dækningsbidraget fremgår af tabel 4. Forskellen i dækningsbidraget mellem den højeste og laveste tredjedel blev på hele 4.230 kr. pr. årsko i 2010. Omregnet svarer det til 31 øre pr. kg. EKM.

Forskellen skal, ligesom hos de konventionelle, forklares ud fra bruttoudbyttet, der er 4.771 kr. pr. årsko bedre i bedste gruppe. En større mælkeydelse på 1.526 kg pr. årsko forklarer hele 4.185 kr., mens en højere mælkepris på 2 øre pr. kg EKM forklarer 166 kr. af forskellen, og til sidst værdien af kødtilvæksten, der er 420 kr. større hos de bedste.

Stykomkostningerne er 542 kr. større i gruppe 3 (højeste DB), hvilket skyldes, at denne gruppe har brugt 323 FE mere end gruppe 1 (laveste DB) som følge af den højere ydelse pr. ko. Foderomkostninger pr. FE ligger dog stadigvæk lavest for gruppe 3. Det har 'kostet' gruppe 3 0,95 FE at levere 1 kg EKM mælk, mens gruppe 1 har brugt 1,10 FE pr. kg leveret EKM mælk. Samlet er stykomkostningerne 30 øre lavere pr. kg EKM i gruppen med det højeste dækningsbidrag.

Ligesom hos de konventionelle producenter er der også en klar sammenhæng mellem gode produktionstekniske nøgletal og højt dækningsbidrag.

Jersey – konventionel

I tabel 5 vises udviklingen i dækningsbidraget på konventionelle bedrifter med Jersey fra 2006 til 2010. I 2010 indgår der 24 bedrifter i opgørelsen.

Dækningsbidraget i 2010 blev på 9.827 kr. pr. årsko. I forhold til 2009 er det en stigning på 4.702 kr. Bruttoudbyttet steg med 3.853 kr., og stykomkostningerne faldt 849 kr. Stigningen i dækningsbidraget for Jersey er 220 kr. mindre end for stor race.

Tabel 5. Dækningsbidrag for konventionelle jerseymalkekøer. Tabellen viser fire års resultater. Tallene for 2010 bygger på 24 opgørelser af dækningsbidrag i KvægNøglen, mens der for 2007 var 39 besætninger og i 2008 samt 2009 var 26 besætninger med i opgørelsen.

År	2007	2008	2009	2010
Antal årskøer	143	157	178	192
Kg EKM leveret pr. årsko	8.309	8.377	8.413	8.497
Kr. pr. kg EKM	2,40	2,79	2,09	2,42
Tilvækstværdi, kr. pr. årsko*	1.357	2.308	-206	665
grovfoder, kr. pr. FE	1,08	1,23	1,10	1,05
Kr. pr. FE korn	1,12	1,26	1,04	1,08
Kr. pr. FE kraft- og tilskudsfoder	1,37	1,92	1,81	1,63
		Kroner		
Bruttoudbytte	21.370	25.700	17.431	21.285
Stykomkostninger	10.730	13.349	12.306	11.457
Dækningsbidrag pr. årsko	10.640	12.350	5.125	9.827
Dækningsbidrag pr. kg. EKM	1,27	1,48	0,61	1,15

*Konjunktur udgør 105 kr./årsko i 2006; 637 kr./årsko i 2007;1.383 kr./årsko i 2008, -1.202 kr./årsko i 2009 og -356 kr./årsko i 2010.

For konventionel Jersey blev dækningsbidraget i 2010 på 9.827 kr. pr. årsko. I forhold til 2009 er det en stigning på 4.702 kr. Bruttoudbyttet steg med 3.853 kr., og stykomkostningerne faldt 849 kr. Stigningen i dækningsbidraget for Jersey er 220 kr. mindre end for stor race. Arkivfoto.

Bruttoudbyttes stigning skyldtes dels, at mælkeprisen steg med 33 øre pr. kg EKM. Det svarer til ca. 2.770 kr. pr. årsko. Tilvækstværdien bidrager med en forbedring på 871 kr., der skyldtes et knap så voldsomt fald i besætningsværdien som i 2009. Mælkeydelsen steg med 84 kg EKM svarende til en ydelsesstigning på ca. 1 pct.

Stykomkostningerne er faldet med 849 kr. Det er især foderomkostningen, der betyder noget med et fald på 891 kr. Faldet i foderomkostningerne svarer til ca. 10 øre pr. kg EKM, hvoraf prisændringerne udgør halvdelen, mens forbedret fodereffektivitet forklarer resten.

Grovfoderet faldt med 5 øre, korn steg 4 øre, og kraftfoder faldt med 18 øre pr. FE. De øvrige omkostninger er stort set uændrede i forhold til 2009.

Forskel på de højeste og laveste

I tabel 6 vises dækningsbidraget opdelt i tre grupper sorteret efter opnået dækningsbidrag. Forskellen mellem gruppe 1 (laveste DB) og gruppe 3 (højeste DB) er på 4.553 kr. pr. årsko.

Som tidligere nævnt er dækningsbidraget forbedret væsentligt for alle i forhold til 2009, men forskellen mellem top og bund er samtidig blevet væsentligt større. Omregnet udgør det 33 øre mere pr. kg EKM.

Tabel 6. Konventionelle bedrifter med Jersey opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. årsko i 2010. Gruppe 1 har det laveste dækningsbidrag, og gruppe 3 har det højeste dækningsbidrag. Data er fra 24 KvægNøgle-besætninger.

Bedrifter pr. gruppe	**8**	**8**	**8**
Gruppe	**1**	**2**	**3**
Antal årskøer	203	185	187
Årsopdræt pr. årsko	0,85	0,92	1,01
Kg EKM pr. årsko	7.680	8.556	9.255
Kr. pr. kg EKM	2,40	2,43	2,43
Eget grovfoder, FE pr. årsko	3.474	3.969	4.086
Andet foder, FE pr. årsko	3.346	3.286	3.486
I alt pr. årsko, FE	6.821	7.256	7.572
Kr. pr. FE korn	1,18	1,08	0,92
Kr. pr. FE kraftfoder	1,69	1,65	1,55
		Kroner	
Mælk	18.425	20.910	22.524
Tilvækstværdi*.	280	798	916
Bruttoudbytte	18.705	21.708	23.440
Foder	8.918	9.428	9.281
- heraf grovfoder, pct.	3.707	4.193	4.260
Dyrlæge, medicin og avl	1.385	1.326	1.353
Diverse omkostninger	972	885	823
Stykomkostninger	11.275	11.639	11.458
Dækningsbidrag	7.430	10.069	11.983
Dækningsbidrag, kr. pr. kg EKM	0,97	1,18	1,3
Tekniske nøgletal			
Dødelighed			
Døde køer, pct.	7,61	3,95	5,19
Dødfødte kalve, pct.	4,40	3,24	5,16
Døde kalve 1-14 dage, pct.	3,75	1,52	3,45
Mælkekvalitet og reproduktion			
Celletal fra ydelseskontrol, 100 celler/ml	334	262	192
Kvalitetstillæg i alt pr. kg EKM (lev), øre	3,67	5,73	7,99
Sporer, mejeri	345	422	367
Reproduktionseffektivitet	0,21	0,22	0,25
Foderudnyttelse			
FE pr. kg EKM	0,89	0,85	0,82
Kg ts majs pr. dyr pr. dag	6,07	6,92	6,23
Kg ts græs pr. dyr pr. dag	1,65	2,61	3,32

*Værdiændring besætning udgør hhv. -346; -355 og -367 kr./årsko i gruppe 1, 2 og 3.

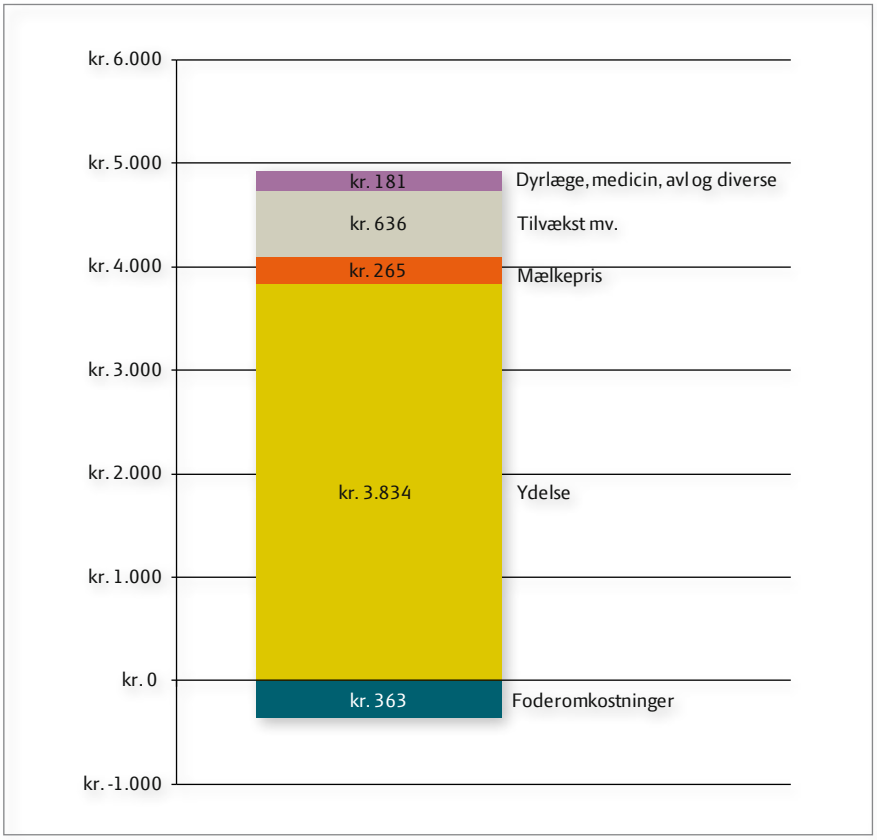

Figur 2. Forskellen i dækningsbidrag mellem den højeste tredjedel og den laveste tredjedel hos konventionel Jersey.

Som ved stor race kan forskellen i dækningsbidraget forklares ud fra, at gruppe 3 har væsentlig større bruttoudbytte. Forskellen i bruttoudbyttet er 4.735 kr. pr. årsko for jerseybesætningerne.

Dette skyldes, at de bedste 33 pct. i 2010 har en ydelse, der er 1.575 kg højere end de 33 pct. dårligste, hvilket forklarer 3.834 kr. af forskellen.

De 3 øre pr. kg EKM i forskel i afregningsprisen forklarer 265 kr. Endelig forklarer forskellen i tilvækst mv. de resterende 636 kr.

Stykomkostningerne er i alt 181 kr. pr. årsko højere i gruppe 3 end i gruppe 1. Dette skyldes primært, at foderomkostninger for gruppe 3 er 363 kr. højere end for gruppe 1. Det forekommer at være en lille forskel, da foderforbruget er 751 FE større i gruppe 3. Lavere priser på både korn og kraftfoder er dog medvirkende til, at den gennemsnitlige pris pr. FE er hele 8 øre lavere for gruppe 3.

Øvrige stykomkostninger som dyrlæge, medicin og avl, samt diverse er for gruppe 3 i gennemsnit ca. 180 kr. mindre end for gruppe 1.

Figur 2 viser forskellen i dækningsbidraget mellem dårligste og bedste gruppe ud fra følgende kategorier:

- Mælkeydelse
- Mælkepris
- Tilvækst mv.
- Foderomkostninger
- Omkostninger til dyrlæge, medicin, avl og diverse.

Som ved stor race har gruppe 3 hos Jersey også de bedste tekniske nøgletal.

Mælkemarkedet
– i en positiv udvikling

I EU har det højere prisniveau i 2010 i forhold til kriseåret 2009 medført, at produktionen steg i flere lande. Men det har ikke ændret på billedet af, at EU producerer langt under det samlede kvoteloft, og at kun få lande udnytter kvoten fuldt ud. Arkivfoto.

> Martin Hestbech
> Kristian Svendsen, Landbrug & Fødevarer

De danske mælkeproducenter har i de seneste år oplevet en stor variation i afregningsprisen for mælk. Denne variation bliver også en del af fremtiden. Alligevel er der grund til optimisme. En stigende global efterspørgsel medvirker til, at der spås et forholdsvis højt prisniveau i de kommende 10 år.

Nøgleordet for markedet for mejeriprodukter i det seneste års tid har været stabilitet. Hertil kan føjes, at der under stabiliteten har ligget en positiv tendens, som også har kunnet mærkes i de danske afregningspriser.

For et år siden forventede man, at der ville ske en afmatning af priserne i takt med en forventet stigende mælkeproduktion på den sydlige halvkugle. Men produktionen i New Zealand og Australien steg ikke i det forventede omfang. Det medvirkede til, at priserne kunne holde niveauet igennem efteråret og endda lige efter årsskiftet, hvor prisniveauet på verdensmarkedet ellers ofte falder sæsonmæssigt.

I EU har det højere prisniveau i 2010 i forhold til kriseåret 2009 medført, at produktionen steg i

flere lande. Men det har ikke ændret på billedet af, at EU producerer langt under det samlede kvoteloft, og at kun få lande udnytter kvoten fuldt ud.

Smørprisen på et højt niveau

Ser man på figur 1 over udviklingen i verdensmarkedspriserne fra 2009 til sommeren 2011, er det tydeligt, at priserne igen er tilbage på et forholdsvist højt niveau efter dykket i 2009. Prisstigningerne begyndte for alvor i efteråret 2009, og siden er udsvingene sket ud fra et højere niveau.

Det usædvanlige ved markedspriserne er, at prisen på smør siden begyndelsen af 2010 har ligget højere end prisen på ost. Det er en usædvanlig situation, der dog har stået på så længe, at det begynder at ligne en ny normaltilstand på markedet.

Der er så stærk en efterspørgsel på smørfedtet i forhold til de øvrige produktgrupper, at priserne er blevet presset op og har stabiliseret sig på det høje niveau. En af forklaringerne er, at med en relativ mælkeknaphed, er der allokeret mere mælk til ost og sødmælkspulver. Det har reduceret udbuddet af smørfedt.

Modsat har der længe været en forventning om, at prisen på ost ville stige, således at den 'naturlige' balance i priserne mellem produkterne ville genindfinde sig. Men denne stigning har ladet vente på sig, og det er langt fra sikkert, at der overhovedet kommer endnu en stigning, før der på et tidspunkt i det kommende efterår ventes at ske en afmatning af det generelle prisniveau.

Når priserne har holdt sig på et højt niveau i et stykke tid, kan man stille sig spørgsmålet, hvorvidt det niveau er den nye 'normaltilstand' på markedet, eller om der er et prisfald i vente. Det spørgsmål er selvsagt vanskeligt at besvare. Men meget tyder på, at den stabile markedssituation holder ved et stykke tid endnu, selv om vi forventer et midlertidigt dyk i efteråret.

Stabiliteten holder ved på et højt niveau, og ser man på de mere langsigtede fremskrivninger af markedet, er der grundlag for at forvente et højere, gennemsnitligt prisniveau i de kommende 10 år end i de forgangne 10 år.

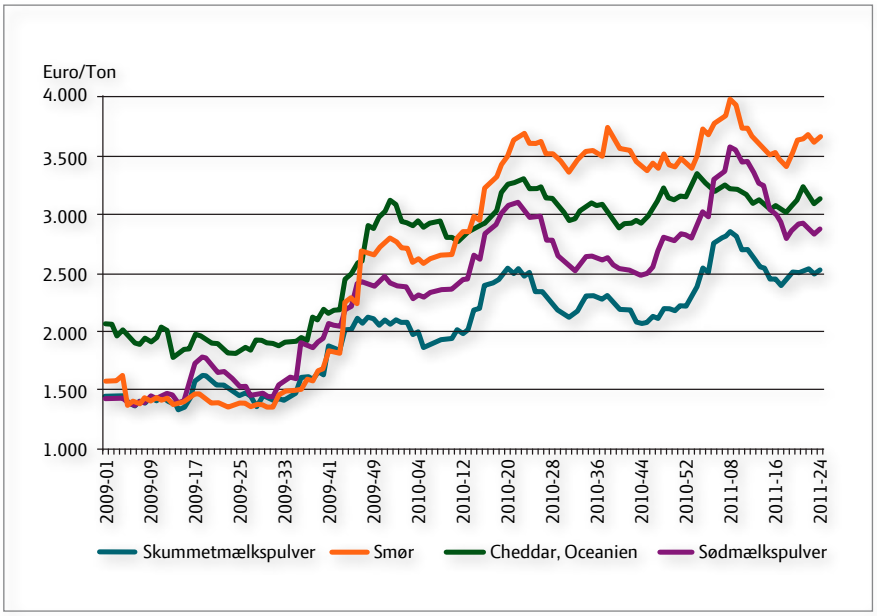

Figur 1. Udviklingen i verdensmarkedspriserne fra 2009 til sommeren 2011.

Som det er tilfældet med verdensmarkedspriserne, kan man undre sig over misforholdet mellem de forskellige produktkategorier, hvor særligt prisen på ost ikke har haft samme positive udvikling som de øvrige produktgrupper. Foto: Mejeriforeningen.

Detailhandlen har hævet priserne
Samtidig giver det på kortere sigt grund til optimisme på mælkeproducenternes vegne, at detailhandlen tilsyneladende har tilpasset priserne til det nuværende prisniveau. Det giver en indikation af, i hvilken retning prisniveauet bevæger sig. Typisk er der en træghed i detailhandlens reaktion på grund af kontaktforhold på markedsforskydninger. Derfor må man forvente, at det nuværende prisniveau i detailhandlen holder et stykke tid endnu.

Forbrugerprisindekset afspejler tydeligt den nuværende markedssituation, hvor smør har ligget med et højt prisniveau, og prisen på ost ikke er fulgt med. Senest er der, som det fremgår af figur 2, sket en stigning af prisen på drikkemælk.

Som det er tilfældet med verdensmarkedspriserne, kan man undre sig over misforholdet mellem de forskellige produktkategorier, hvor særligt prisen på ost ikke har haft samme positive udvikling som de øvrige produktgrupper. Her skal man naturligvis være opmærksom på, at der er tale om et prisindeks, der arbejder med gennemsnitspriser. Derfor vil der selvfølgelig være variationer inden for de enkelte kategorier. Men det ændrer ikke ved det generelle billede, at prisen på smør ligger på et højt niveau og har været støt stigende i detailhandlen siden midten af 2010, samtidig med at prisudviklingen på ost har været langt mere begrænset.

Mejerieksporten og krisen i Grækenland
Selvom markedet har været meget stabilt i lang tid, er der altid en risiko for udsving i priserne. I efteråret går den New Zealandske produktion ind i højsæsonen, der topper i oktober måned. I denne periode øges udbuddet på markedet voldsomt, hvilket normalt presser priserne.

Den helt store usikkerhed i den sammenhæng er, om produktionen stiger som forventet i år, eller om uforudsigelige vejrforhold vil begrænse produktionen, som det var tilfældet i 2010. Hvis

produktionen øges i New Zealand og Australien, er det svært at forestille sig, at det ikke vil påvirke priserne på verdensmarkedet negativt. Men ændringer i produktionsforholdene, som følge af vejret, sker med kort varsel, og derfor er der stor usikkerhed om alle forudsigelser for markedsudviklingen i sidste halvdel af 2011 og begyndelsen af 2012.

En anden vigtig faktor for markedssituationen på mejerimarkedet er den økonomiske situation i euroområdet. Den økonomiske krise kan ironisk nok både få positive og negative konsekvenser for den danske mejerieksport. På den positive side kan økonomisk usikkerhed i eurozonen være med til at svække euroen over for dollaren. Dette vil være til fordel for den store del af den danske mejerieksport, der fortsat afregnes i dollar.

Krisen har allerede medført en svækkelse af euroen i forhold til dollaren, og har på den måde været til gunst for mejerieksporten. På den anden side betyder økonomisk krise mindre købekraft hos forbrugerne og mere tilbageholdenhed med at købe de højværdiprodukter, som giver den største indtjening. Hvis krisen breder sig i Grækenland og en række andre eurolande, kan det få negative konsekvenser for eksporten til de danske nærmarkeder.

Lagrene er snart tømte

En anden faktor, der påvirker prissætningen på markedet, er mængden af oplagrede produkter – både på EU's interventionslagre og på private lagre. EU's interventionslagre af skummetmælkspulver og smør blev opbygget, da priserne var meget lave i 2009. De er igen ved at være tømte. Der er kun ganske små mængder smør tilbage, og de resterende mængder skummetmælkspulver er allerede afsat til EU's interne fødevarehjælpsprogram.

Den samme situation gør sig gældende for de private lagre. Her er der heller ikke store mængder mejeriprodukter oplagret, som kan presse markedet eller give sig udslag i manglende efterspørgsel, hvis priserne skulle blive for høje.

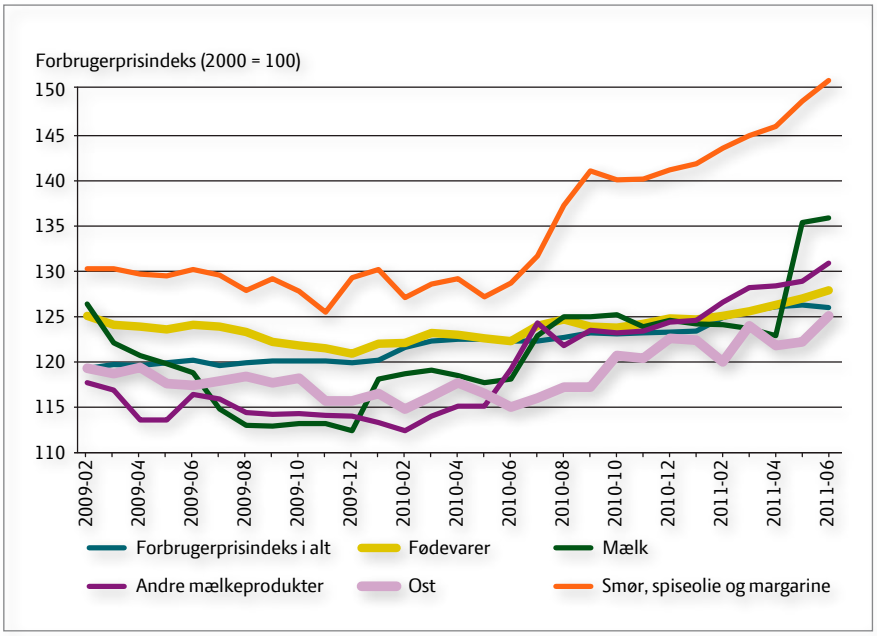

Figur 2. Udviklingen i forbruget af mejeriprodukter fra ultimo 2009 til medio 2011.

Stigningen i efterspørgslen vil stimulere væksten i mælkeproduktionen på verdensplan, der ventes at stige med knap 2 % årligt – i alt 150 mia. kg over perioden. Her er Indien i front med en produktionsvækst, der i 2020 ventes at betyde en produktion på samme niveau som i EU. Samtidig ventes de store, traditionelle producentlande som New Zealand, Australien og USA at øge produktionen over perioden. Foto: Susanne Clausen. Arkivfoto

Men den vel nok vigtigste faktor på et marked er, om der er efterspørgsel på produkterne, og her er tendensen stadig positiv. I Kina er der fortsat en massiv import af mælkepulver, som ser ud til at fortsætte i lang tid fremover. Alene denne import ser ud til at være tilstrækkelig til at forhindre større fald i priserne i den kommende tid.

Melaminskandalen i Kina i 2008, der på kort tid fik forbruget af mælkepulver til at falde drastisk, viste imidlertid med al tydelighed, at man skal passe på med alt for skråsikre forudsigelser.

Forbrugsvæksten skaber optimisme

I OECD-FAO's fremskrivning af udviklingen i landbrugsproduktion og landbrugsmarkederne på verdensplan frem til 2020 er signalerne optimistiske. Mælkesektoren er på vej ind i et tiår med relativt høje priser og fortsat stigende efterspørgsel. Men produktionsomkostningerne ventes også at blive høje, og der ventes stor variation i priserne.

Markedet vil i de kommende ti år blive drevet af en forbrugsvækst, hvor vækstraterne i udviklingslandene ventes at blive høj. Denne udvikling drives dels af befolkningsvæksten, men i lige så høj grad af den økonomiske vækst i disse lande. Væksten skaber en større købedygtig middelklasse, der i højere grad vil efterligne den vestlige livsstil og dermed også efterspørge flere mælkeprodukter. Det understøttes af, at regeringerne flere steder understøtter forbruget af mejeriprodukter – fx gennem skolemælksordninger.

Trods det, at en række lande oplever en stor forbrugsvækst, vil der også i 2020 være en stor forskel på forbruget pr. indbygger i disse lande og på forbruget i f.eks. EU og USA. Selvom forbruget i Asien stiger meget, ventes det gennemsnitlige forbrug pr. indbygger i 2020 fortsat at være på omkring en tredjedel af forbruget pr. indbygger i EU.

Stigningen i efterspørgslen vil stimulere væksten i mælkeproduktionen på verdensplan, der ventes at stige med knap 2 % årligt – i alt 150 mia. kg over perioden. Det er især de samme lande, der oplever øget forbrug, som også vil øge produktionen. Her er Indien i front med en produktionsvækst, der i 2020 ventes at betyde en produktion på samme niveau som i EU. Samtidigt ventes de store traditionelle producentlande som New Zealand, Australien og USA at øge produktionen over perioden.

I EU ventes der, trods mælkekvoternes ophør i 2015, kun en mindre produktionsvækst frem til 2020. Ifølge OECD-FAO's prognoser ventes produktionen i 2020 fortsat at ligge under kvoteloftet i 2015. Der ventes med andre ord ikke en større produktionsmæssig reaktion på udfasning af mælkekvoten.

Den positive konklusion på OECD-FAO's analyser er, at den globale forbrugsvækst i de kommende 10 år vil danne basis for et fortsat højt prisniveau, der i realpriser ventes at blive nogenlunde uændret i forhold til det nuværende niveau.

Men markedet vil i hele perioden være meget sårbart over for eksterne påvirkninger som ekstreme vejrsituationer i de store producentlande og usikre økonomiske forhold, hvilket kan betyde store prisudsving i hele perioden.

Udsving med kort varsel

Sammenfattende kan det sige, at markedsudsigterne på kort og mellemlangt sigt er meget positive set med danske øjne. På trods af risikoen for en afmatning på markedet i andet halvår af 2011, ser det ud til, at priserne stadig vil kunne holde et forholdsvis højt niveau. På længere sigt tegner OECD-FAO's fremskrivninger et tilsvarende optimistisk billede.

Men der er også en række usikkerhedsmomenter, der gælder, uanset om man betragter markedet på kort, mellemlang eller lang sigt. Usikkerhederne forstærkes af, at mælkemarkedet er meget følsomt overfor mindre påvirkninger af både udbud og efterspørgsel. Det hænger sammen med, at kun en lille del af den samlede produktion handles over landegrænser, men at denne handel har en meget stor betydning for prissætningen på hele markedet.

Derfor kan man, som mælkeproducent i Danmark, glæde sig over, at der er udsigt til et marked med et forholdsvis højt prisniveau i de kommende år. Det ændrer dog ikke på, at prisniveauet fortsat vil variere, og at udsvingene kan ske med kort varsel.

Ti års udvikling
– bedrifter med malkekvæg

Kvægbruget er fortsat i rivende udvikling. På ti år er antallet af køer fordoblet på den gennemsnitlige bedrift. De danske mælkekvægsbedrifter er blandt de mest moderne i Europa.

> Betina Skak Vestergaard,
Jordbrugets UddannelsesCenter, Aarhus
> Jannik Toft Andersen

I 2010 blev det gennemsnitlige driftsresultat på -129.000 kr.

På trods af tre år med lav indtjening er strukturudviklingen mod færre og større bedrifter fortsat med ufortrøden styrke i 2010.

Med et negativt driftsresultat på 129.000 kr. blev 2010 et markant bedre år end 2009. Ca. halvdelen af bedrifterne endte dog alligevel med et positivt driftsresultat.

Af tabel 1 ses, at dækningsbidraget de seneste år varierer mere end tidligere. Samtidig er kapacitetsomkostningerne generelt steget mere end produktionsomfanget. De varierende økonomiske resultater er en stor udfordring for kvægbrugerne, og fokus på risikostyring er af afgørende betydning.

Kvægbruget er forsat i en rivende udvikling. På ti år er antallet af køer fordoblet på den gennemsnitlige bedrift, mens antallet af malkekvægsbedrifter er mere end halveret i samme periode. Samtidig er ydelsen pr. årsko vokset med næsten 20 % fra 2001 til 2010.

Tabel 1. Ti års udvikling i kvægbruget - alle malkeracer.

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Antal bedrifter	8.330	7.515	6.793	5.697	4.995	4.668	4.410	4.202	3.737	3.528
Antal køer	76	78	84	92	95	103	110	121	133	149
Antal ha	78	82	86	98	93	108	113	119	129	137
Kg EKM pr. ko	7.478	7.715	8.004	8.155	8.253	8.481	8.583	8.603	8.799	8.856
Kr. pr. kg EKM	2,48	2,46	2,36	2,34	2,27	2,17	2,38	2,77	2,08	2,41
Kr. pr. kg EKM, 2010-priser	3,02	2,92	2,75	2,68	2,55	2,38	2,57	2,87	2,12	2,41
Totaløkonomi	**Beløb pr. bedrift i 1.000 kr.**									
Dækningsbidrag	1.290	1.293	1.398	1.537	1.452	1.511	2.049	2.275	1.264	2.346
Kontante kapacitetsomkostninger	511	531	583	640	678	742	892	1.063	1.176	1.347
Driftsmæssige afskrivninger	200	204	221	269	275	288	361	416	479	503
Resultat af primær drift	**579**	**558**	**594**	**628**	**499**	**481**	**796**	**796**	**-392**	**496**
Afkoblet EU-tilskud					277	376	401	417	433	469
Finansieringsomkostninger	404	383	407	459	429	482	684	1.159	970	1.095
Driftsresultat	**175**	**175**	**187**	**169**	**347**	**375**	**512**	**54**	**-928**	**-129**
Driftsresultat 2010-priser	**213**	**208**	**218**	**194**	**389**	**411**	**554**	**56**	**-945**	**-129**
Økonomiske nøgletal	**Beløb i kr. pr. produktionsenhed**									
Dækningsbidrag pr. ko, stor race	10.440	10.858	10.670	10.545	11.179	10.138	11.619	13.321	5.151	9.947
DB pr. kg EKM, stor race	**1,32**	**1,36**	**1,31**	**1,25**	**1,28**	**1,13**	**1,28**	**1,46**	**0,56**	**1,08**
DB pr. kg EKM, stor race 2010-priser	**1,60**	**1,62**	**1,53**	**1,43**	**1,44**	**1,24**	**1,38**	**1,51**	**0,57**	**1,08**
Dækningsbidrag pr. ko, jersey	10.439	10.444	10.646	10.711	10.945	9.370	10.640	12.368	5.126	9.827
DB pr. kg EKM, jersey	**1,41**	**1,38**	**1,33**	**1,32**	**1,31**	**1,12**	**1,27**	**1,47**	**0,61**	1,15
DB pr. kg EKM, jersey 2010-priser	**1,71**	**1,64**	**1,55**	**1,51**	**1,47**	**1,23**	**1,37**	**1,52**	**0,62**	1,15

Kun bedrifter, der er registeret med malkekvæg som hovederhverv er medtaget i antal bedrifter. Ligeledes indgår der kun heltidsbedrifter (over 1.667 normtimer pr. år) i totaløkonomiopgørelserne. Totaløkonomitallene er fra økonomidatabasen, og opgørelsen af dækningsbidrag pr. årsko fra 2006 til 2010 er fra KvægNøglen.

Resultatudtryk

RESULTATOPGØRELSE

1. Bruttoudbytte
Indtægter fra landbruget samt besætnings- og beholdningsforskydninger minus indkøb af dyr. Bemærk at såvel den reelle besætnings- og beholdningsforskydning som den prismæssige forskydning indgår.

Hvis besætningsværdierne pr. enhed er højere ultimo end primo vil denne værdiforøgelse være en del af bruttoudbyttet. Hvis besætningsværdierne ultimo er lavere end primo vil dette reducere bruttoudbyttet.

2. Stykomkostninger
Omkostninger der varierer i takt med produktionsomfanget. Det vil sige foder, udsæd, planteværn, gødning samt diverse omkostninger til husdyr og planter.

3. Dækningsbidrag
Bruttoudbytte (1) minus stykomkostninger (2).

4. Lønomkostninger
Omkostninger til at aflønne fremmed arbejdskraft.

5. Øvrige kapacitetsomk.
Energi, maskinstation, vedligehold, ejendomsskat og forsikringer samt diverse omkostninger.

6. Afskrivninger mv.
Dækker afskrivninger på produktionsapparatet samt nedskrivninger på anlægsaktiver (ekskl. jord) samt tab/gevist ved salg af aktiver.

7. Resultat af primær drift
Dækningsbidrag (3) minus lønomkostninger (4) minus øvrige kapacitetsomkostninger (5) minus afskrivninger (6).

8. Afkoblet EU-støtte
Den udbetalte støtte fra enkeltbetalingsordningen.

9. Finansieringsomkostninger, landbrug
Landbrugets andel af renteindtægter og -udgifter, realiseret kursgevinst/ tab på finanslån og værdipapirer, forpagtningsafgift samt forpagtningsindtægt.

10. Driftsresultat
Resultat af primær drift (7) plus afkoblet EU-støtte (8) minus finansieringsomkostninger, landbrug (9).

BALANCE

11. Samlede aktiver
Den samlede kapitalanbringelse på bedriften, fordelt på *landbrugsaktiver*: Aktiver, der vedrører landbrugsdriften og *øvrige aktiver*: Aktiver uden for landbruget samt bedriftens finansielle reserver (finansielle aktiver).

12. Gæld
Fortæller hvor stor en del af aktiverne, der er finansieret af bedriftens kreditorer – fx leverandører, realkredit og bank.

13. Hensættelser
Penge, der er sat af til at imødegå fremtidige forpligtelser. På et kvægbrug dækker dette reelt typisk primært over den latente ejendomsavancebeskatning, der vil være i forbindelse med salg af bedriften.

14. Egenkapital
Samlede aktiver (11) minus gæld (12) minus hensættelser (13). Andel af aktiverne, der tilhører landmanden.

NØGLETAL

15. Afkastningsgrad ekskl. ejerløn
Resultat af primær drift (7), plus afkoblet EU-støtte (8), minus nettoforpagtningsafgift divideret med *landbrugsaktiver.* For at bedriften er rentabel, skal afkastningsgraden være stor nok til at dække både ejeraflønningen samt gælden og egenkapitalens forrentningskrav.

16. Soliditet
Egenkapital divideret med *samlede aktiver*. Fortæller hvor stor en del af aktiverne, der er finansieret med egenkapital.

17. Nettoinvesteringer
Investeringer minus afskrivninger mv. (6).

18. Samlet likviditetsoverskud/-behov
Årets resultat* korrigeret for de ikke likvide poster minus landbrugsinvesteringer og øvrige investeringer.

*) Årets resultat medtager samtlige årets indtægter og omkostninger på ejendommen, både landbrugsrelaterede, ikke landbrugsrelaterede samt private transaktioner.

19. Selvfinansieringsgrad
Til investering og afdrag divideret med total investeringer - fortæller, hvor stor en del af årets investeringer, der er foretaget for egne midler.

UDVÆLGELSES-KRITERIUM

Udvælgelseskriteriet har været følgende: (1) enkeltmands landbrugsbedrifter, (2) heltidsbeskæftiget i forhold til antal normtimer på minimum 1.665 timer pr. år, (3) minimum 20 årskøer.

Temafortegnelse
– tidligere udgivelser i serien

2010
- Kend økonomien i din foderproduktion
- God reproduktion – en vej til højere tilvækstværdi
- Foderoptimering – lille risiko, stor gevinst
- Døde køer æder dine penge.

2009
- Handyrpræmiens ophør i 2012 udfordrer slagtekalveproduktionen
- Se altid kritisk på foderøkonomien
- Er 2,4 laktationer pr. ko optimalt
- Vælg den rigtige teknologi.

2008
- Økonomisk optimalt foderniveau ved mælkeproduktion
- Faste procedurer forbedrer arbejdsmiljøet og indtjeningen
- Afkast og Risiko – de vigtigste kriterier i den forretningsmæssige beslutningsproces.

2007
- Det gode koliv – kan det betale sig?
- Slå autopiloten fra og grib selv rorpinden
- Fremtiden flytter ind
- Danske mælkeproducenter klarer konkurrencen.

2006
- De 1.000 køer?
- Forøg dit økonomiske råderum – prioriter indsatsområderne
- Fra kalv til guldko
- NorFor – et nyt fodervurderingssystem til kvæg.

2005
- Den gode vækststrategi
- Afgræsning contra staldfodring – og varighed af græsmarker
- Succesfuldt samarbejde – en mulighed.

2004
- Forandringsledelse i kvægbruget
- Høj, stabil indtjening – hvordan?
- Grovfodersystemer efter EU-reformen
- EU-reformen i forhold til kødproduktion.

2003
- Benchmarking – at lære af de bedste
- Mere græs ved afkoblet EU-støtte
- Grovfoderhåndtering med fokus på ensileering af græs
- Erfaringer og økonomiske resultater med automatisk malkning.

2002
- Produktivitetsfremgang – det handler om management
- Hvornår er en investering rentabel?
- Køer på græs eller stald i store besætninger
- Foderforsyningskæden.

2001
- Driftsledelse ved besætningsudvidelse
- Fem slæt i græsmarken betaler sig ikke!
- Hvad bestemmer levetider på bygninger og teknik?

2000
- Besætningsudvidelser
- Udlicitering af kvieproduktionen
- Afgræsning contra græsensilage
- Konsekvens af nye N-normer til kløvergræs.

VIDENCENTRET FOR LANDBRUG

Kvæg
Agro Food Park 15
Skejby
DK 8200 Aarhus N

T +45 8740 5000
F +45 8740 5010
vfl.dk

PARTNER I
DLBR
DANSK
LANDBRUGSRÅDGIVNING